

Effect van het programma Gezonde Kinderopvang op het (on)gezonde aanbod en opvoedpraktijken van medewerkers in de kinderopvang

Resultaten observatieonderzoek

Author(s)

Streppel, Martinette; Boerdijk, Luke; Toussaint, Nicole ; Mul, Sandra; Weijs, Peter

Publication date

2025

Document Version

Final published version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Streppel, M., Boerdijk, L., Toussaint, N., Mul, S., & Weijs, P. (2025). *Effect van het programma Gezonde Kinderopvang op het (on)gezonde aanbod en opvoedpraktijken van medewerkers in de kinderopvang: Resultaten observatieonderzoek*. (2 ed.).

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

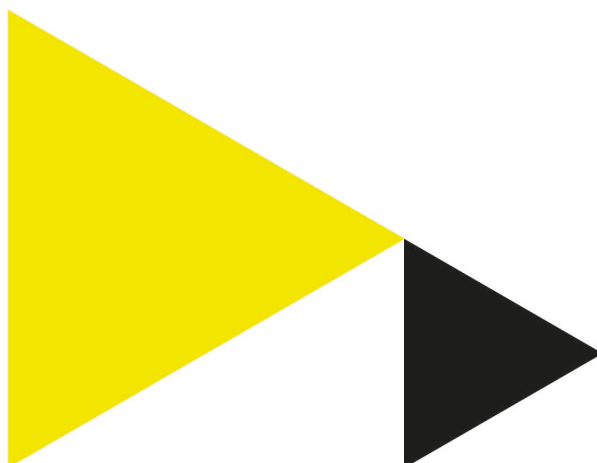
If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please contact the library: <https://www.amsterdamuas.com/library/contact>, or send a letter to: University Library (Library of the University of Amsterdam and Amsterdam University of Applied Sciences), Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Effect van het programma Gezonde Kinderopvang op het (on)gezonde aanbod en opvoedpraktijken van medewerkers in de kinderopvang

Resultaten observatieonderzoek

Lectoraat Voeding en Beweging | Faculteit Gezondheid, Sport en Bewegen
28 maart 2025

Effect van het programma Gezonde Kinderopvang op het (on)gezonde aanbod en opvoedpraktijken van medewerkers in de kinderopvang

Resultaten observatieonderzoek

Author

Martinette Streppel, Luke Boerdijk, Nicole Toussaint, Sandra Mul, Peter Weijs

Department

Lectoraat Voeding en Beweging | Faculteit Gezondheid, Sport en Bewegen

Date

28-Mrt-25

Project type

ZonMw projectnr. 555002009

Version

2

© 2020 Copyright Hogeschool Amsterdam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door print-outs, kopieën, of op welke manier dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de Hogeschool Amsterdam.

Samenvatting

Introductie: Een gezonde leefstijl draagt bij aan een goede ontwikkeling van kinderen. De kinderopvang is een belangrijke plek waar een gezonde leefstijl bij kinderen kan worden bevorderd. Om kinderopvangorganisaties te ondersteunen bij het bieden van een gezonde en veilige omgeving voor kinderen, waar medewerkers zelf een gezond voorbeeld zijn, is het landelijke programma Gezonde Kinderopvang ontwikkeld. Voor de evaluatie van het effect van het programma werd een RCT opgezet met een voor- en nameting bij kinderopvangorganisaties in een interventie- en controlegroep. Om veranderingen omtrent het (on)gezonde aanbod en opvoedpraktijken van medewerkers op de dagopvang (incl. peuteropvang en voorschoolse educatie) en buitenschoolse opvang te evalueren, werden observaties uitgevoerd.

Methoden: Data met betrekking tot het (on)gezonde aanbod en opvoedpraktijken van medewerkers werden verzameld door twee (student)onderzoekers van de Hogeschool van Amsterdam aan de hand van een voor-gestructureerde observatielijst. De observatielijst omvatte tien gezondheidsthema's van het programma Gezonde Kinderopvang. Observaties vonden plaats voorafgaand aan de train-de-trainer Gezonde Kinderopvang (bij de interventiegroep) en na ongeveer één jaar.

Resultaten: De voormeting werd uitgevoerd bij 17 interventie- en 16 controlelocaties. Aan de nameting hebben 16 interventie- en 14 controlelocaties deelgenomen. Twee derde van de bezochte locaties betrof een kinderdagverblijf. We observeerden weinig verschillen in het (on)gezonde aanbod en opvoedpraktijken van medewerkers tussen de voor- en nameting, in zowel de interventie- als controlegroep.

Voeding: Op de meeste interventie- en controlelocaties werden meerdere tussendoormomenten geobserveerd (interventiegroep voor: 32 momenten, na: 30 momenten; controlegroep voor: 28 momenten, na: 24 momenten). Tijdens deze momenten werd vaak fruit aangeboden (interventiegroep voor: op 63% van de momenten, na: 61%; controlegroep voor: 67%, na: 63%). Groenten werden minder vaak aangeboden dan fruit (interventiegroep voor: op 41% van de momenten, na: 29%; controlegroep voor: 40%, na: 50%). Zoete of zoute snacks werden op de helft van de tussendoormomenten aangeboden (interventiegroep voor: op 53% van de momenten, na: 43%; controlegroep voor: 47%, na: 42%) en het (brood)beleg viel niet vaak binnen de Schijf van Vijf (interventiegroep voor: 50% van het aangeboden beleg, na: 33%; controlegroep voor: 33%, na: 7%). Water was de meest aangeboden drank (interventiegroep voor: op 69% van de momenten, na: 75%; controlegroep voor: 63%, na: 83%), hoewel er ook gezoete dranken beschikbaar waren (interventiegroep voor: op 16% van de momenten, na: 11%; controlegroep voor: 27%, na: 25%). Opvoedpraktijken ter bevordering van gezond eten en drinken werden door de medewerkers in beide groepen beperkt toegepast, vooral bij de nameting. Op de meeste interventie- en controlelocaties werd een broodmaaltijd aangeboden (interventiegroep voor: 11 locaties, na: 10 locaties; controlegroep voor: 12 locaties, na: 8 locaties). Tijdens de broodmaaltijden werd voornamelijk volkoren of bruin brood geserveerd (interventiegroep voor: tijdens 82% van de maaltijden, na: 90%; controlegroep voor: 83%, na: 100%). Ongeveer een derde van het broodbeleg viel binnen de Schijf van Vijf (interventiegroep voor: 36% van het aangeboden beleg, na: 39%; controlegroep voor: 32%, na: 32%). Een enkele keer werd tijdens de broodmaaltijd ook groente of fruit aangeboden (interventiegroep voor: 4 keer (36% van de broodmaaltijden), na: 3 keer (30%); controlegroep voor: 1 keer (8%), na: 1 keer (13%)). Melkproducten zonder toevoegingen werden in zowel de interventie- als controlegroep het meest aangeboden om te drinken (interventiegroep voor: tijdens 82% van de broodmaaltijden, na: 80%; controlegroep voor: 83%, na: 75%), gevolgd door water (interventiegroep voor: 82%, na: 50%; controlegroep voor: 42%, na: 38%). Op enkele locaties praatten medewerkers met kinderen over de producten die ze aten (interventiegroep voor: 4 locaties, na: 5 locaties; controlegroep voor: 3 locaties, na: 1 locatie) en gaven ze complimenten over het eten van

gezonde producten (interventiegroep voor: 5 locaties, na: 1 locatie; controlegroep voor: 3 locaties, na: geen). Een gezaghebbende opvoedstijl tijdens de broodmaaltijd werd op de meeste locaties toegepast (interventiegroep voor: 11 locaties; na: 9 locaties; controlegroep voor: 11 locaties, na: 6 locaties). Het aantal interventie- en controlelocaties die warme maaltijden aanboden was beperkt (interventiegroep voor: 4 locaties, na: 4 locaties; controlegroep voor: 3 locaties, na: 2 locaties). Bijna alle warme maaltijden bevatten groenten, maar vaak geen volkorenproducten als zetmeelbron. Vleesvervangers en peulvruchten zaten in (meer dan) de helft van de warme maaltijden in de interventiegroep, de warme maaltijden in de controlegroep bevatten nooit vleesvervangers.

Water of thee zonder suiker was, gedurende de dag, vooral in de binnenruimte beschikbaar voor kinderen op zowel de interventie- als controlelocaties, maar kinderen konden dit vaak niet op eigen initiatief pakken (interventiegroep voor: op 94% van de locaties, na: 60%; controlegroep voor: 80%, na: 79%). En wanneer er op een locatie getrakteerd werd (interventiegroep voor: 4 locaties, na: 5 locaties; controlegroep voor: 2 locaties, na: 2 locaties), waren dit voornamelijk ongezonde zoete of hartige snacks.

Bewegen: Op de kinderopvanglocaties werden, gemiddeld, vier momenten geobserveerd waarop bewogen kon worden (interventiegroep voor: 4,2 momenten, na: 3,9 momenten; controlegroep voor: 4,3 momenten, na: 3,2 momenten). De totale tijd die aan de (beweeg)activiteiten werd besteed, varieerde van 147 tot 216 minuten. Het merendeel van de (beweeg)momenten bestond uit vrij spel (interventiegroep voor: op 74% van de momenten, na: 69%; controlegroep voor: 77%, na: 78%) en vonden binnen plaats (interventiegroep voor: op 57% van de momenten, na: 69%; controlegroep voor: 65%, na: 65%). De medewerkers speelden meestal niet actief mee (interventiegroep voor: op 75% van de momenten, na: 65%; controlegroep voor: 71%, na: 68%). Op ongeveer een derde van de (beweeg)momenten gaven de medewerkers complimenten over het beweeggedrag van de kinderen (interventiegroep voor: op 26% van de momenten, na: 32%; controlegroep voor: 35%, na: 33%). Daarnaast gaven medewerkers aanwijzingen om de fysieke activiteit te bevorderen (interventiegroep voor: op 21% van de momenten, na: 8%; controlegroep voor: 28%, na: 15%), maar ook om deze te verminderen (interventiegroep voor: op 32% van de momenten, na: 24%; controlegroep voor: 22%, na: 15%).

Groen: Zowel in de interventie- als in de controlegroep waren er tijdens het observeren weinig locaties die aandacht besteedden aan groen en natuurbeleving (interventiegroep voor: 4 locaties, na: 4 locaties; controlegroep voor: 3 locaties, na: 1 locatie).

Dagritme en slapen: Op minder dan de helft van de interventie- (voor: 7 locaties, na: 5) en controlelocaties (voor: 7 locaties, na: 4 locaties) waren dagritmekaarten beschikbaar en zichtbaar voor medewerkers en kinderen. Bij een groot gedeelte van de locaties begon de (mid)dag met een vast startritueel (interventiegroep voor: 16 locaties, na: 9 locaties; voor: 14 locaties, na: 8 locaties). Wanneer kinderen gingen slapen, was dit op meer dan de helft van de locaties tegelijkertijd (interventiegroep voor: op 8 van 10 locaties, na: 6 van 11 locaties; controlegroep voor: 5 van 9 locaties, na: 4 van 7 locaties). Op sommige locaties observeerden we dat er een slaapritueel werd toegepast (interventiegroep voor: op 4 van 10 locaties, na: 1 van 11 locaties; controlegroep voor: 2 van 9 locaties, na: 2 van 7 locaties). Informatie met betrekking tot het slapen van kinderen was echter beperkt beschikbaar. Het was lastig om het thema slapen te observeren aangezien het voor de (student)onderzoekers vaak niet mogelijk was (of gewenst) om mee te gaan naar de slaapzalen. Hierdoor was het bijvoorbeeld niet altijd mogelijk om de inzet van slaaprituelen te observeren.

Mediaopvoeding: Op enkele interventie- en controlelocaties maakten de kinderen gebruik van een scherm (interventiegroep voor: op 3 locaties, na: 5 locaties; controlegroep voor: 2 locaties, na: 2 locaties), soms meerdere keren op een (mid)dag. De gemiddelde schermtijd was een half uur per keer (interventiegroep voor: 35 minuten, na: 25 minuten; controlegroep voor: 28 minuten, na: 20 minuten). Wanneer de kinderen gebruik maakten van een scherm, werd er door de medewerkers niet met de kinderen gepraat over wat ze zien op het scherm of online. Ook gebruikten medewerkers op een aantal

locaties een beeldscherm in het bijzijn van de kinderen voor privédoeleinden (interventiegroep voor: op 4 locaties, na: 3 locaties; controlegroep voor: 2 locaties, na: 3 locaties).

Seksuele ontwikkeling: Kinderen maakten een enkele keer een opmerking rondom seksuele ontwikkeling in zowel de interventie- (voor: 1 keer, na: niet) als controlegroep (voor: niet, na: 1 keer). Seksueel getint gedrag werd af en toe geobserveerd (interventiegroep voor: 4 keer, na: niet; controlegroep voor: niet, na: 1 keer), waar de medewerkers vervolgens niet op reageerden of een reactie gaven door het gedrag te begrenzen of verbieden.

Middelengebruik: Middelengebruik is alleen op de buitenschoolse opvang meegenomen tijdens het observeren. In gesprekken met kinderen op zowel interventie- als controlelocaties kwam het onderwerp alcohol of roken niet aan bod. Met uitzondering van één controlelocatie (tijdens de nameting), werd er op nooit gerookt op het terrein van de kinderopvanglocaties.

Hygiëne: Op een derde van de locaties observeerden we dat de kinderen hun handen niet wisten bij binnenkomst (interventiegroep voor: op 3 locaties niet, na: 6 locaties; controlegroep voor: 2 locaties, na: 3 locaties) of voor het eten (interventiegroep voor: op 6 locaties niet, na: 9 locaties; controlegroep voor: 4 locaties, na: 8 locaties). Op de meeste locaties wisten de kinderen hun handen wel na toiletbezoek (interventiegroep voor: 15 locaties, na: 9 locaties; controlegroep voor: 8 locaties, na: 6 locaties). Het was lastig om het thema hygiëne te observeren aangezien de hygiënemaatregelen vaak uit het zicht van de (student)onderzoekers gebeuren. Informatie met betrekking tot de hygiënemaatregelen van medewerkers was beperkt beschikbaar.

Fysieke veiligheid: Op veel locaties kregen de kinderen de kans om uitdagend te spelen, waarbij ze vooral konden spelen met snelheid (interventiegroep voor: 14 locaties, na: 15 locaties; controlegroep voor: 13 locaties, na: 8 locaties) en op hoogte (interventiegroep voor: 15 locaties, na: 12 locaties; controlegroep voor: 11 locaties, na: 11 locaties). Op zowel interventie- als controlelocaties werden kleine incidenten geobserveerd zoals het vallen en struikelen van kinderen (interventiegroep voor: 18 incidenten, na: 22 incidenten; controlegroep voor: 20 incidenten, na: 11 incidenten), meestal veroorzaakt door de kinderen zelf. De reactie van de medewerkers was in beide groepen vooral gericht op het troosten van het kind door het kort persoonlijk aandacht te geven.

Zonbescherming: Tijdens het buitenspelen in de zon observeerden we dat kinderen vaak niet waren ingesmeerd met zonnebrandcrème (interventiegroep voor: op 6 van 11 momenten niet, na: 2 van 3 momenten niet; controlegroep voor: 5 van 7 momenten niet, na: 1 van 1 moment niet). Echter, op de meeste interventie- en controlelocaties was er wel volledige of gedeeltelijke schaduwvoorziening aanwezig tijdens het buitenspelen (interventiegroep voor: op 10 van 11 momenten, na: 2 van 3 momenten; controlegroep voor: 6 van 7 momenten, na: 1 van 1 moment).

Conclusie: We observeerden weinig consistente veranderingen in het aanbod en opvoedpraktijken van medewerkers, ten aanzien van de gezondheidsthema's van het programma Gezonde Kinderopvang, in zowel de interventie- als controlegroep. In de kinderopvang wordt op de verschillende thema's al goed gewerkt aan de gezonde leefstijl van (jonge) kinderen, zoals het schenken van water en thee zonder suiker, het aanbieden van bruin/volkoren brood, handwassen na het toiletbezoek en uitdagend spelen. Echter, er is ruimte voor verbetering bij, onder andere, het aanbieden van gezonde tussendoortjes en traktaties, het betrekken van kinderen bij het (voor)bereiden van maaltijden, het actief meespelen van medewerkers tijdens de (beweeg)momenten en het beeldschermgebruik op kinderdagverblijven.

Inhoud

Samenvatting.....	4
--------------------------	----------

Inhoud 7

1. Inleiding.....	8
1.1 Onderzoeksvraag	9
2. Methode.....	10
2.1 Onderzoeksopzet	10
2.2 Werving locaties	10
2.3 Dataverzameling	10
2.4 (Statistische) analyse	11
3. Resultaten	12
3.1 Algemene gegevens opvanglocaties	12
3.2 Voeding	12
3.2.1 Tussendoormomenten	12
3.2.2 Broodmaaltijd	15
3.2.3 Warme maaltijd	18
3.2.4 Drinken gedurende de dag.....	19
3.2.5 Traktaties.....	21
3.3 Beweging.....	21
3.4 Groen	24
3.5 Dagritme en slaap	24
3.5.1 Dagritme	24
3.5.2 Slaap	25
3.6 Mediaopvoeding	25
3.7 Seksuele ontwikkeling	27
3.8 Middelengebruik	27
3.9 Hygiëne	27
3.10 Fysieke veiligheid	29
3.11 Zonbescherming.....	30
4. Discussie en conclusie.....	32
Literatuurlijst	36
Appendix A: Toestemmingsverklaring medewerkers	38
Appendix B: Informatiebrief voor ouders	41
Appendix C: Observatielijst	42
Appendix D: Aanvullende resultaten	70

1. Inleiding

Een gezonde leefstijl draagt bij aan een goede ontwikkeling van kinderen. De kinderopvang is één van de plekken waar kinderen gezonde leefstijl gedragingen kunnen leren. De kinderopvang kan dit doen door de omgeving zodanig in te richten dat het bijdraagt aan een gezonde leefstijl van kinderen (en de pedagogisch medewerkers). Internationale evaluaties op kinderdagverblijven suggereren dat er aanzienlijke mogelijkheden zijn voor het verbeteren van de kwaliteit van de voeding dat aan kinderen wordt verstrekt, de tijd die kinderen aan lichaamsbeweging besteden en het stimuleren van gezondheid-gerelateerd gedrag door de medewerkers (Larson, 2011). Factoren zoals de beschikbaarheid van gezond eten en speeltoestellen, de kosten van kinderopvang, het kinderopvangbeleid, en de houding en het gedrag van de pedagogisch medewerkers, de zogenoemde opvoedpraktijken, spelen hierbij een belangrijke rol (Zhang, 2018; Ward, 2015). Onderzoek laat zien dat het naleven van aanbevelingen voor gezonde voeding en het organiseren van voeding-gerelateerde activiteiten, de inname van gezonde voeding door kinderen positief beïnvloed. Ook strategieën zoals het serveren van fruit en groenten voorafgaand aan een maaltijd, het aanbieden van kleine porties en het introduceren van verschillende soorten groenten, verhogen de consumptie van gezonde voedingsmiddelen bij kinderen. De invloed van de voedingsgewoonten van medewerkers zelf op het eetgedrag van de kinderen laten wisselende resultaten zien. Het voorbeeldgedrag van de medewerker en het aanmoedigen om gezonde producten te eten wordt in de meeste studies geassocieerd met een lage energie-inname van kinderen en gezond eten. (Wang, 2022). De factoren die lichaamsbeweging en sedentair gedrag in de kinderopvangomgeving beïnvloeden omvatten opvoedpraktijken van medewerkers, het aanbieden van beweegactiviteiten, en het gebruik van buitenruimte. Dit zijn belangrijke aandachtspunten voor het verbeteren van de fysieke activiteit en het verminderen van sedentair gedrag bij jonge kinderen (Tonge, 2024). Specifiek in de buitenschoolse/naschoolse opvang zou de focus moeten liggen op het inzetten van beweegactiviteiten die zowel jongens als meisjes aanspreken, het bevorderen van positief gedrag van medewerkers, het verwijderen van competitieve elementen uit spellen en het inplannen van meer tijd voor lichaamsbeweging (Woods, 2022). In de afgelopen jaren zijn er verschillende interventies gericht op het bevorderen van voedings- en beweeggedrag, en de hiermee samenhangende effecten op overgewicht/obesitas, in de kinderopvangomgeving ontwikkeld en geëvalueerd (Zhou, 2014; Brown, 2019; Wolfenden, 2020). Succesvolle interventies combineerden voedings- en beweeggedrag. Echter, gezonde leefstijl omvat meer dan alleen gezond eten en bewegen.

In 2015 is, in nauwe samenwerking met VWS en SZW (directie Kinderopvang), brancheorganisaties, kennisinstituten en het werkveld het programma Gezonde Kinderopvang met bijbehorende train-de-trainer ontwikkeld (Home | Gezonde Kinderopvang, z.d.). Gezonde Kinderopvang richt zich op kinderen in de dagopvang (0-4 jaar, inclusief peuterspeelzalen en voorschoolse educatie) en buitenschoolse opvang (4-12 jaar) en beoogt een gezonde leefstijl te bevorderen aan de hand van elf gezondheidsthema's, namelijk: voeding, bewegen, groen, dagritme en slapen, seksuele ontwikkeling, fysieke veiligheid, sociaal-emotionele ontwikkeling, gezond mediagebruik, middelengebruik (alleen 4-12 jaar), hygiëne en zonbescherming. Gezonde Kinderopvang heeft als doel structureel en integraal de gezondheid van kinderen in de kinderopvang te bevorderen. Om dit doel te bereiken worden coaches Gezonde Kinderopvang opgeleid tijdens een intensieve train-de-trainerscursus. De coaches zijn stafmedewerkers die, gesteund door hun management, aan de slag gaan met Gezonde Kinderopvang in hun organisatie. Zij doorlopen systematisch een aantal stappen, zoals het aanpassen van beleid, het maken van een plan van aanpak, educatie van pedagogisch medewerkers en het evalueren van de aanpak. Met het programma kan de kinderopvang structureel en integraal werken aan gezonde leefstijl van jonge kinderen, via de pijlers beleid, ontwikkeling, signalering en omgeving. In de train-de-trainer doen

pedagogisch medewerkers kennis en vaardigheden op over gezonde leefstijl (inclusief reflectie op de eigen leefstijl) en leren zij werken met het Gezonde Kinderopvang programma. Na de train-de-trainer is het de bedoeling dat de coaches het Gezonde Kinderopvang-programma in hun eigen organisatie gaan implementeren, waarbij ze gebruik kunnen maken van hulpmiddelen en materialen die in de scholing zijn aangeboden.

Voor de evaluatie van het effect van het programma Gezonde Kinderopvang werd een RCT opgezet met een voor- en nameting bij kinderopvangorganisaties in een interventie- en controlegroep. Om veranderingen op de dagopvang (incl. peuteropvang en voorschoolse educatie) en buitenschoolse opvang te evalueren, werden observaties uitgevoerd. Met observaties is het mogelijk om het aanbod aan kinderen en de opvoedpraktijken van medewerkers op een objectieve manier te evalueren.

1.1 Onderzoeksvraag

Heeft Gezonde Kinderopvang een positief effect op het aanbod en de opvoedpraktijken van medewerkers op het gebied van voeding, bewegen, groen, dagritme en slaap, media-opvoeding, seksuele ontwikkeling, middelengebruik, hygiëne, fysieke veiligheid en bescherming tegen de zon?

2. Methode

2.1 Onderzoeksopzet

Om de effectiviteit van het programma Gezonde Kinderopvang te evalueren werd een RCT uitgevoerd met een voor- en nameting bij kinderopvangorganisaties in een interventie- en controlegroep. De interventie in dit onderzoek is de tweedaagse train-de-trainer, inclusief het cursusmateriaal en beschikbare ondersteuning bij de implementatie via de website of ambassadeurs van Gezonde Kinderopvang. Na observaties tijdens de voormeting (periode: oktober 2021 – januari 2023) volgden één of twee medewerkers van de organisaties in de interventiegroep de train-de-trainer Gezonde Kinderopvang.

Een jaar na de voormeting (periode: oktober 2022 – december 2023) werd bij alle organisaties (uit de controle- en de interventiegroep) een nameting afgenomen, die hetzelfde was als de voormeting. Medewerkers in de controlegroep kregen na de nameting ook het aanbod om de train-de-trainer te volgen.

2.2 Werving locaties

Kinderopvangorganisaties die via de website van Gezonde Kinderopvang interesse hadden getoond in het programma werden benaderd voor deelname aan het onderzoek. De organisaties werden telefonisch en schriftelijk geïnformeerd over het onderzoek. Na instemming met het onderzoek werden de organisaties o.b.v. toeval toegewezen aan de interventie- of controlegroep. Zodra bekend was welke specifieke locatie zou meedoen aan het onderzoek werd er telefonisch een afspraak gemaakt voor de eerste observatie. Medewerkers van de betreffende locaties tekenden voorafgaande aan de observaties een toestemmingsverklaring (**Appendix A**). Ook werd er een informatiebrief beschikbaar gesteld om ouders te informeren over de observaties (**Appendix B**)

2.3 Dataverzameling

Observaties vonden plaats met behulp van een voor-gestructureerde observatielijst (**Appendix C**; Streppel et al, 2024). De observaties met betrekking tot de thema's voeding en beweging zijn gebaseerd op de Environment and Policy Assessment and Observation (EPAO) lijst (Ward et al. 2008) en studies van Kolk en collega's (2019 & 2020). Wat betreft het thema voeding is er gekeken naar aanbod van eten en drinken tijdens tussendoormomenten, de broodmaaltijd en evt. warme maaltijd, en de opvoedpraktijken van medewerkers tijdens de verschillende maaltijdmomenten. Met betrekking tot beweging is er gekeken naar het soort (beweeg)activiteiten, het gebruik van speelmateriaal en de opvoedpraktijken van medewerkers tijdens de momenten waarop bewogen kon worden.

De observatielijst is daarnaast uitgebreid met de overige gezondheidsthema's van het programma Gezonde Kinderopvang, namelijk groen (activiteiten m.b.t. natuurbeleving), dagritme en slaap (maatregelen ter bevordering van een goed dagritme; aantal en tijden waarop kinderen gaan slapen, inzet slaaprituelen), mediaopvoeding (schermtijd en opvoedpraktijken met betrekking tot schermgebruik van medewerkers), seksuele ontwikkeling (omgaan met vragen rondom seksuele ontwikkeling en seksueel getint gedrag), middelengebruik (roken in het bijzijn van de kinderen en alcohol of roken als gespreksonderwerp, alleen bij buitenschoolse opvang), (toepassen van maatregelen ter bevordering van) hygiëne, fysieke veiligheid (mogelijkheid tot uitdagend spelen en omgang met incidenten) en (toepassen van maatregelen ter bevordering van) zonbescherming. Het Gezonde Kinderopvang thema sociaal emotionele ontwikkeling is niet meegenomen in de observaties. Naast de thema's van Gezonde

Kinderopvang werden ook de datum en tijd van de observatie, het soort opvang [kinderdagverblijf hele dag (met of zonder vve-aanbod), peuteropvang halve dag (met of zonder vve-aanbod), buitenschoolse opvang], het aantal aanwezige kinderen en medewerkers, en de weersomstandigheden genoteerd. Twee (student)onderzoekers van de Hogeschool van Amsterdam bezochten de verschillende opvanglocaties een hele dag of dagdeel, afhankelijk van het soort opvang. De (student)onderzoekers vulden de observatielijsten onafhankelijk van elkaar in. Direct na afloop van de observatie werden de ingevulde observatielijsten onderling besproken en discrepanties opgelost. De data werden vervolgens ingevoerd in MS Excel voor verdere bewerking.

2.4 (Statistische) analyse

De verzamelde data werden geanalyseerd met behulp van beschrijvende statistiek in IBM SPSS Statistics, versie 29. Voor de dichotome en categorische variabelen zijn frequenties en percentages berekend van de mogelijke antwoord categorieën; voor de continue variabelen, gemiddelden met bijbehorende standaard afwijkingen. Indien relevant, zijn de analyses uitgesplitst naar het soort opvang.

3. Resultaten

3.1 Algemene gegevens opvanglocaties

De voormeting vond plaats op 33 van de 34 geïnccludeerde locaties, terwijl de nameting op 30 locaties werd uitgevoerd (**Tabel 1**). Ongeveer twee derde van de bezochte locaties betrof een kinderdagverblijf waar de kinderen de hele dag verbleven; de controlegroep bevatte geen peuteropvang (halve dag). Van de opvanglocaties in de interventiegroep waren er zowel bij de voormeting als bij de nameting 6 locaties met een vve-aanbod. Het aantal locaties met een vve-aanbod was lager in de controlegroep.

Het gemiddelde aantal aanwezige kinderen op de locaties in de interventiegroep bedroeg $13,9 \pm 6,3$ bij de voormeting en $14,6 \pm 7,9$ bij de nameting (**Tabel 1**). Het gemiddelde aantal aanwezige medewerkers, inclusief stagiaires, op de interventielocaties was $2,5 \pm 0,6$ bij de voormeting en $2,4 \pm 0,6$ bij de nameting. Voor de locaties in de controlegroep was het gemiddelde aantal aanwezige kinderen lager, namelijk $10,2 \pm 4,2$ bij de voormeting en $12,5 \pm 4,9$ bij de nameting. Hetzelfde gold voor het aantal aanwezige medewerkers, dat $2,2 \pm 0,8$ bedroeg bij de voormeting en $2,1 \pm 0,5$ bij de nameting.

Tabel 1 Algemene gegevens opvanglocaties

	Interventielocaties		Controlelocaties	
	Voor (n=17)	Na (n=16)	Voor (n=16)	Na (n=14)
Soort opvang				
Kinderdagverblijf (hele dag)	11 (65%)	10 (62%)	10 (63%)	8 (57%)
Peuteropvang (halve dag)	2 (12%)	2 (13%)	0	0
Buitenschoolse opvang	4 (23%)	4 (25%)	6 (37%)	6 (43%)
Kinderdagverblijf en peuteropvang met vve-aanbod	6 (46%)	6 (50%)	3 (30%)	2 (25%)
Aantal aanwezige kinderen ^a	$13,9 \pm 6,3$	$14,6 \pm 7,9$	$10,2 \pm 4,2$	$12,5 \pm 4,9$
Aantal aanwezige medewerkers ^b	$2,5 \pm 0,6$	$2,4 \pm 0,6$	$2,2 \pm 0,8$	$2,1 \pm 0,5$

^a Ongeacht leeftijd van de kinderen; ^b Inclusief stagiaires.

3.2 Voeding

3.2.1 Tussendoormomenten

Interventiegroep

In de interventiegroep werden bij de voormeting gemiddeld $1,88 \pm 0,6$ tussendoormomenten (range: 1-3 momenten) per kinderopvanglocatie geobserveerd. Het tussendoormoment werd 25 keer (81%) aangekondigd of ging gepaard met een ritueel hieraan voorafgaand. Er was bij geen enkel tussendoormoment een televisie aan of aanwezig. **Tabel 2** (en **Appendix D, tabel 15**, uitgesplitst naar soort opvang) laat het aanbod zien van eten en drinken aan de kinderen tijdens de tussendoormomenten. Op 20 van de 32 tussendoormomenten (63%) werd fruit aangeboden. Groenten werden op 13 momenten (41%), volkoren crackers op 4 momenten (13%) en zoete of zoute snacks op 17 momenten (53%) aangeboden. Van de aangeboden belegsoorten op de verschillende tussendoormomenten (n=7), viel gemiddeld 50% binnen de Schijf van Vijf. Wat betreft dranken, werd op 22 tussendoormomenten (69%)

water geschonken. Op één moment (3%) werd halfvolle of magere melkproducten zonder toevoegingen aangeboden. Thee zonder suiker werd op 8 momenten (25%) geserveerd, en op 5 momenten (16%) waren gezoete dranken beschikbaar. Op 23 van de 32 (72%) tussendoormomenten aten de medewerkers met de kinderen mee. **Tabel 3** geeft een overzicht van de opvoedpraktijken met betrekking tot voeding van medewerkers tijdens de tussendoormomenten. In minder dan de helft van de tussendoormomenten werd gepraat over gezond eten en water drinken (38%) of gaven pedagogisch medewerkers complimenten of positieve opmerkingen over het consumeren van gezonde producten aan kinderen (44%). Het forceren van kinderen om meer te eten dan ze willen (9%), evenals eten gebruiken om gewenst gedrag te belonen (19%), te straffen (0%) of te troosten (0%) werd niet of in beperkte mate geobserveerd. Kinderen werden niet vaak betrokken bij de voorbereiding van het tussendoormoment (16%). Ook werden producten nauwelijks op een alternatieve (6%) of leuke (3%) manier gepresenteerd.

Bij de nameting was het gemiddeld aantal tussendoormomenten per kinderopvanglocatie $1,75 \pm 0,8$ (range: 1-4) momenten. Deze momenten werden 20 keer (71%) aangekondigd of gingen gepaard met een ritueel. Ook bij de nameting was er bij geen enkel tussendoormoment een televisie aan of aanwezig. Het aantal tussendoormomenten waarop fruit (61%) en volkoren crackers (18%) werd aangeboden is vergelijkbaar de voormeting (**Tabel 2**). Groente (29%) en zoete of zoute snacks (43%) werden op minder momenten aangeboden. Ook het percentage aangeboden belegsoorten, tijdens de tussendoormomenten (n=6), dat binnen de Schijf van Vijf valt is lager bij de nameting (33%). Het aanbod van de verschillende dranken op de tussendoormomenten bleef gelijk, alleen werd er op iets meer tussendoormomenten thee zonder suiker aangeboden (36%). Op 21 (75%) van de tussendoormomenten aten de medewerkers met de kinderen mee. Het praten over gezond eten en water drinken (25%) of complimenten gegeven over het eten van gezonde producten (7%) werd minder vaak geobserveerd in vergelijking met de voormeting (**Tabel 3**). Ook het gebruiken van eten om gewenst gedrag te belonen werd minder vaak (4%) geobserveerd. De overige opvoedpraktijken met betrekking tot voeding werden in vergelijkbare mate geobserveerd. Net als bij de voormeting werden kinderen niet vaak betrokken bij de voorbereiding van het tussendoormoment (29%) en werden producten nauwelijks op een leuke of alternatieve manier (4%) gepresenteerd.

Controlegroep

Bij de voormeting werden er gemiddeld $1,87 \pm 0,5$ (range: 1-3) tussendoormomenten per kinderopvanglocatie geobserveerd. Deze momenten werden 27 keer (90%) aangekondigd of gingen gepaard met een ritueel voorafgaand aan het tussendoormoment. Er was bij geen enkel tussendoormoment een televisie aan of aanwezig. Op 20 van de 30 tussendoormomenten (67%) werd fruit aangeboden (**Tabel 2**). Groenten werden op 12 (40%), volkoren crackers op 3 (10%) en zoete of zoute snacks op 14 momenten (47%) aangeboden. Van alle aangeboden belegsoorten tijdens de tussendoormomenten (n=6), viel 33% binnen de Schijf van Vijf. Wat betreft dranken, werd op 19 tussendoormomenten (63%) water geschonken. Op één locatie (3%) werd halfvolle of magere melkproducten zonder toevoegingen aangeboden. Thee zonder suiker werd op 10 locaties (33%) geserveerd, en op 8 locaties (27%) waren gezoete dranken beschikbaar. De medewerkers aten op 17 (57%) tussendoormomenten mee met de kinderen. Op 10% van de tussendoormomenten werd gepraat over gezond eten en water drinken en pedagogisch medewerkers gaven op 23% van de tussendoormomenten complimenten of positieve opmerkingen over het consumeren van gezonde producten aan kinderen. Het forceren van kinderen om meer te eten dan ze willen (3%), evenals eten gebruiken om gewenst gedrag te belonen (10%), te straffen (0%) of te troosten (0%) werd niet of in beperkte mate geobserveerd. Kinderen werden niet vaak betrokken bij de voorbereiding van het tussendoormoment (7%). Daarnaast werden producten nauwelijks op een alternatieve (0%) of leuke (3%) manier gepresenteerd.

Bij de nameting was het gemiddelde aantal tussendoormomenten per kinderopvanglocatie $1,85 \pm 0,6$ (range: 1-3) momenten. Deze momenten werden minder vaak aangekondigd of gepaard met een ritueel ten op zicht van de voormeting (63%). Ook bij de nameting was bij geen enkel tussendoormoment een televisie aan of aanwezig. In vergelijking met de voormeting werd er op de nameting minder vaak fruit (63%), snacks (42%) en minder gezond broodbeleg (7% o.b.v. 3 tussendoormomenten) aangeboden (**Tabel 2**). Het aanbod van overige producten, inclusief drinken, was vergelijkbaar. Medewerkers aten op 16 (67%) tussendoormomenten mee met de kinderen. Er werd op iets minder tussendoormomenten (4%) gepraat over gezond eten en water drinken in vergelijking met de voormeting (**Tabel 3**). Ook werden er minder vaak complimenten gegeven (4%). Het forceren van kinderen om meer te eten dan ze willen werd iets vaker geobserveerd (17%), net als eten gebruiken om gewenst gedrag te belonen (21%). Ook bij de nameting werden kinderen niet betrokken bij de voorbereiding van het tussendoormoment en werden producten niet op een alternatieve en/of leuke manier gepresenteerd.

Tabel 2 Aanbod van eten en drinken aan de kinderen tijdens de tussendoormomenten

	Aantal tussendoormomenten			
	Interventielocaties (voor=17 na=16)		Controlelocaties (voor=16 na=14)	
	Voor (n=32)	Na (n=28)	Voor (n=30)	Na (n=24)
Eten				
Fruit	20 (63%)	17 (61%)	20 (67%)	15 (63%)
Groente	13 (41%)	8 (29%)	12 (40%)	12 (50%)
Volkoren cracker	4 (13%)	5 (18%)	3 (10%)	2 (8%)
Zoete of zoute snack	17 (53%)	12 (43%)	14 (47%)	10 (42%)
Beleg binnen de Schijf van Vijf, % ^a	50 $\pm$ 50	33 $\pm$ 28	33 $\pm$ 38	7 $\pm$ 12
Drinken				
Water	22 (69%)	21 (75%)	19 (63%)	20 (83%)
Halfvolle of magere melkproducten ^b zonder toevoegingen	1 (3%)	1 (4%)	1 (3%)	1 (4%)
(Vruchten)thee zonder suiker	8 (25%)	10 (36%)	10 (33%)	7 (29%)
Gezoete dranken ^c	5 (16%)	3 (11%)	8 (27%)	6 (25%)

^a Voor het onderscheid tussen binnen en buiten de Schijf van Vijf wordt gebruik gemaakt van de Richtlijnen Schijf van Vijf (Brink, 2020). Het percentage gezonde belegsoorten is berekend t.o.v. het aantal soorten beleg dat is aangeboden per tussendoormoment (interventie voor: n=7 momenten, na: n=6; controle voor: n=6, na: n=3); ^b Halfvolle melk, karnemelk of magere yoghurt; ^c Inclusief gezoete melkproducten, sap en thee met suiker.

Tabel 3 Opvoedpraktijken met betrekking tot voeding van medewerkers tijdens de tussendoormomenten

De medewerkers...	Aantal tussendoormomenten			
	Interventielocaties (voor=17 na=16)		Controlelocaties (voor=16 na=14)	
	Voor (n=32)	Na (n=28)	Voor (n=30)	Na (n=24)
Praten met de kinderen over gezond eten en water drinken.	12 (38%)	7 (25%)	3 (10%)	1 (4%)
Geven complimenten of positieve opmerkingen over het consumeren van gezonde producten aan kinderen.	14 (44%)	2 (7%)	7 (23%)	1 (4%)
Forceren kinderen om meer te eten dan ze willen, zoals 'eet je bord leeg'.	3 (9%)	2 (7%)	1 (3%)	4 (17%)
Gebruiken eten als middel om gewenst gedrag te belonen.	6 (19%)	1 (4%)	3 (10%)	5 (21%)
Gebruiken eten als middel om ongewenst gedrag te straffen	0	2 (7%)	0	0
Gebruiken eten als middelen om kinderen die overstuurt zijn te troosten of kalmeren.	0	1 (4%)	0	0 ^a

^a Van 1 controlelocatie was geen informatie beschikbaar over het gebruik van eten als middel om kinderen te troosten of kalmeren.

3.2.2 Broodmaaltijd

Interventiegroep

Bij de voormeting werd op 11 locaties een broodmaaltijd geobserveerd, op 10 locaties was dit tussen de middag. Op alle locaties werd een ritueel toegepast om de broodmaaltijd aan te kondigen. Bij geen van de locaties stond een televisie aan tijdens de maaltijd. Alle maaltijden werden verzorgd door de kinderopvang of buitenschoolse opvang zelf. Op 6 van de 11 locaties (55%) smeerden de kinderen zelf hun brood. Tijdens 9 van de 11 broodmaaltijden (82%) werd volkoren of bruinbrood aangeboden aan de kinderen (**Tabel 4**). Wit brood werd tijdens één maaltijd (9%) aangeboden, en groente en fruit naast de broodmaaltijd op 4 momenten (36%). Van alle belegsoorten, viel 39% binnen de Schijf van Vijf. Wat betreft dranken, werd tijdens 9 broodmaaltijden (82%) water geschonken. Negen keer (82%) werd halfvolle of magere melkproducten zonder toevoegingen aangeboden. Thee zonder suiker werd nooit geserveerd, en tijdens 2 broodmaaltijden (18%) waren gezoute dranken beschikbaar. Tijdens alle 11 broodmaaltijden aten de medewerkers mee met de kinderen. De medewerkers praatten tijdens minder dan de helft (36%) van de broodmaaltijden over wat ze eten (**Tabel 5**). De medewerkers gaven tijdens ongeveer de helft (46%) van de broodmaaltijden complimenten over consumeren van gezonde producten, hadden altijd een gezaghebbende opvoedstijl (100%) en gebruikten eten nauwelijks om gedrag te belonen of straffen (9%). Daarentegen, waren ze niet vaak een enthousiast rolmodel voor het eten van gezonde producten (9%) en stimuleerden ze kinderen nooit om nieuwe producten (0%) te eten.

Bij de nameting werd er op 10 locaties tussen de middag een broodmaaltijd geobserveerd. Ook nu hadden alle locaties een ritueel om de maaltijd aan te kondigen en stond bij geen enkele locatie de televisie aan. Alle maaltijden werden verzorgd door het kinderdagverblijf of buitenschoolse opvang. Op 6 van de 10 locaties (60%) smeerden de kinderen zelf hun brood. Tijdens 9 van de 10 broodmaaltijden (90%) werd volkoren of bruinbrood aangeboden aan de kinderen (**Tabel 4**). Groente en fruit naast de broodmaaltijd werd drie keer (30%) aangeboden. Van alle belegsoorten, viel 38% binnen de Schijf van Vijf. Wat betreft dranken, werd tijdens 5 broodmaaltijdmomenten (50%) water geschonken. Tijdens 8

maaltijden (80%) werd halfvolle of magere melkproducten zonder toevoegingen aangeboden. Thee zonder suiker werd niet geserveerd, en één keer (10%) waren gezoete dranken beschikbaar. In vergelijking met de voormeting, aten de medewerkers minder vaak (8 van de 10 broodmaaltijden) mee met de kinderen. De medewerkers praatten tijdens de helft van de broodmaaltijden over de producten die ze eten (**Tabel 5**). Ze zijn even vaak (10%) enthousiaste rolmodellen voor het eten van gezonde en nieuwe producten. Vergeleken met de voormeting geven ze minder vaak (10%) complimenten voor het consumeren van gezonde producten. De gezaghebbende opvoedstijl kwam in vergelijkbare mate voor (90%). Ook wordt eten bijna niet gebruikt op de belonen of te straffen (10%), of om te troosten of kalmeren (0%). Het stimuleren van het eten van nieuwe producten tijdens de broodmaaltijd werd niet geobserveerd.

Tabel 4 Aanbod van eten en drinken aan kinderen tijdens de broodmaaltijd

	Interventielocaties		Controlelocaties	
	Voor (n=11)	Na (n=10)	Voor (n=12)	Na (n=8)
Eten				
Volkoren of bruinbrood	9 (82%)	9 (90%)	10 (83%)	8 (100%)
Wit brood	1 (9%)	0	2 (17%)	0
Beleg binnen de Schijf van Vijf, % ^a	36 ± 16	39 ± 16	32 ± 14	32 ± 9
Groente en fruit <u>naast</u> de broodmaaltijd	4 (36%)	3 (30%)	1 (8%)	1 (13%)
Drinken				
Water	9 (82%)	5 (50%)	5 (42%)	3 (38%)
Halfvolle of magere melkproducten ^b zonder toevoegingen	9 (82%)	8 (80%)	10 (83%)	6 (75%)
Thee zonder suiker	0	0	1 (8%)	3 (38%)
Gezoete dranken ^c	2 (18%)	1 (10%)	4 (33%)	1 (13%)

^a Voor het onderscheid tussen binnen en buiten de Schijf van Vijf wordt gebruik gemaakt van de Richtlijnen Schijf van Vijf (Brink, 2020). Het percentage gezonde belegsoorten is berekend t.o.v. het aantal soorten beleg dat is aangeboden per broodmaaltijd; ^b Halfvolle melk, karnemelk of magere yoghurt; ^c Inclusief gezoete melkproducten, sap en thee met suiker.

Tabel 5 Opvoedpraktijken met betrekking tot voeding van medewerkers tijdens de broodmaaltijd

De medewerkers...	Interventielocaties		Controrelocaties	
	Voor (n=11)	Na (n=10)	Voor (n=12)	Na (n=8)
Praten met de kinderen over de producten die ze eten.	4 (36%)	5 (50%)	3 (25%)	1 (13%)
Zijn enthousiaste rolmodellen voor het eten van gezond producten.	1 (9%)	1 (10%)	0	0
Stimuleren kinderen om nieuwe producten te eten.	0	0	0	0
Geven complimenten over het consumeren van gezonde producten aan kinderen.	5 (46%)	1 (10%)	3 (25%)	0
Hebben een gezaghebbende opvoedingsstijl.	11 (100%)	9 (90%)	11 (92%)	6 (75%)
Gebruiken eten als middel om gedrag te belonen of straffen.	1 (9%)	1 (10%)	1 (8%)	2 (25%)
Gebruiken eten als middel om kinderen die overstuurt zijn te troosten of kalmeren.	0	0	2 (17%)	0

Controlegroep

Bij de voormeting werd er op 12 locaties tussen de middag een broodmaaltijd geobserveerd. Op alle locaties werd een ritueel toegepast om deze maaltijden aan te kondigen, hoewel van één locatie deze informatie ontbrak. Bij één van deze locaties stond de televisie aan tijdens de broodmaaltijd. Op 2 van de 12 locaties werd de broodmaaltijd verzorgd door de ouders, terwijl de overige 10 maaltijden werden verzorgd door de kinderopvang of buitenschoolse opvang. Op 6 locaties (50%) smeerden de kinderen zelf hun brood. Tijdens 10 van de 12 broodmaaltijden (83%) werd volkoren of bruinbrood aangeboden aan de kinderen (**Tabel 4**). Wit brood werd twee keer (17%) aangeboden en groente en fruit naast de broodmaaltijd één keer (8%). Van alle belegsoorten, viel 36% binnen de Schijf van Vijf. Wat betreft dranken, werd tijdens 5 broodmaaltijden (42%) water geschonken en tijdens 10 maaltijden (83%) werd halfvolle of magere melkproducten zonder toevoegingen aangeboden. Thee zonder suiker werd 1 keer (8%) geserveerd, en tijdens 4 broodmaaltijden (33%) waren gezoute dranken beschikbaar. Tijdens alle 12 broodmaaltijden aten de medewerkers mee met de kinderen. De medewerkers praatten tijdens een kwart van de broodmaaltijden over wat ze eten (**Tabel 5**). De medewerkers gaven tijdens een kwart van de broodmaaltijden complimenten over consumeren van gezonde producten, hebben bijna altijd een gezaghebbende opvoedstijl (92%) en gebruiken eten nauwelijks om gedrag te belonen of straffen (8%), of om te troosten of kalmeren (17%). Daarentegen, waren ze geen enthousiaste rolmodellen voor het eten van gezonde producten en stimuleerden ze nooit om nieuwe producten te eten.

Bij de nameting werd er op 8 locaties een broodmaaltijd geobserveerd, op 7 locaties was dit tussen de middag. Alle locaties gebruikten een ritueel om de maaltijd aan te kondigen. Bij geen enkele locatie was een televisie aanwezig of aan tijdens de maaltijd. Alle maaltijden werden verzorgd door de kinderopvang of buitenschoolse opvang. Op 5 van de 8 locaties (63%) smeerden de kinderen zelf hun brood. Tijdens alle broodmaaltijdmomenten (100%) werd volkoren of bruinbrood aangeboden (**Tabel 4**). Groente en fruit naast de broodmaaltijd werd tijdens één maaltijd (13%) aangeboden. Van alle belegsoorten, viel 32% binnen de Schijf van Vijf. Tijdens 3 broodmaaltijdmomenten werd (38%) water geschonken en tijdens 6 maaltijden (75%) halfvolle of magere melkproducten zonder toevoegingen. Thee zonder suiker werd 3 keer (38%) geserveerd, en tijdens één maaltijd (13%) waren gezoute dranken beschikbaar. In vergelijking met de voormeting, aten de medewerkers minder vaak (7 van de 8 broodmaaltijden) mee met de kinderen. Ook praatten de medewerkers tijdens de broodmaaltijden minder vaak (13%) over de

producten die ze eten in vergelijking met de voormeting (**Tabel 5**) en ze hebben minder vaak een gezaghebbende opvoedstijl (75%). Eten werd op een kwart van de momenten gebruikt om te belonen of te straffen (25%). Ook bij de nameting waren de medewerkers geen enthousiaste rolmodellen voor het eten van gezonde producten en stimuleerden ze nooit om nieuwe producten te eten.

3.2.3 Warme maaltijd

Interventiegroep

Bij de voormeting werd op 4 interventielocaties een warme maaltijd aangeboden. Op één interventielocatie werd de warme maaltijd later op de dag aangeboden als extra maaltijd. De warme maaltijden bevatten voornamelijk (witte) rijst en (zoete) aardappels en geen volkoren zetmeelproducten. Vleesvervangers (tofu en falafel) werden bij 2 van de 4 warme maaltijden geserveerd; één maaltijd bevatte ei (omelet). Drie van de vier warme maaltijden bevatten groenten. De medewerkers aten altijd mee met de kinderen. Er werd tijdens de helft van de maaltijden door de medewerkers opvoedpraktijken toegepast die gezond eten en drinken positief beïnvloeden. (**Tabel 6**). Tijdens alle warme maaltijden hadden de medewerkers een gezaghebbende opvoedstijl. Echter, tijdens één warme maaltijd werd eten gebruik als middel om gedrag te belonen of straffen.

Ook tijdens de nameting serveerden 4 locaties een warme maaltijd, waarvan op één locatie later op de dag als extra maaltijd. Bij één van de warme maaltijden werd volkorenpasta geserveerd, de overige maaltijden bevatten (witte) rijst of (zoete) aardappels. Eén maaltijd bevatte naast rijst ook peulvruchten (kidneybonen en kikkererwten). Vleesvervangers werden bij 3 van de 4 maaltijden geserveerd; alle maaltijden bevatten groenten. Bij de nameting aten de medewerkers minder vaak (tijdens 1 van de 4 maaltijden) mee met de kinderen en werden de opvoedpraktijken met betrekking tot voeding minder vaak toegepast in vergelijking met de voormeting, met uitzondering van het praten over de producten die de kinderen eten. Een gezaghebbende opvoedstijl werd tijdens 3 van de 4 warme maaltijden toegepast.

Controlegroep

Bij de voormeting boden 3 controlelocaties een warme maaltijd aan, op 2 locaties werd de warme maaltijd later op de dag aangeboden als extra maaltijd. Op één locatie (buitenschoolse opvang) bestond de warme maaltijd uit een diepvriespizza. Op de andere 2 locaties bestond de warme maaltijd uit (witte) pasta of rijst, met vlees of vis (keuze op 1 locatie) en groente. Bij de nameting werd op 2 locaties een warme maaltijd aangeboden. Op één locatie bestond de warme maaltijd uit (witte) rijst met bonen, kip en groente. Op de andere locaties bestond de warme maaltijd uit aardappelgratin (met kaas) en groenten. De medewerkers aten niet met alle warme maaltijden mee met de kinderen (voormeting: met twee van de drie maaltijden; nameting: met één van de twee maaltijden). Zowel bij de voor- als nameting werden de opvoedpraktijken met betrekking tot voeding door medewerkers bijna nooit toegepast. (**Tabel 6**). Een gezaghebbende opvoedstijl werd bij de voormeting toegepast tijdens alle warme maaltijden en bij de nameting tijdens 1 van de 2 warme maaltijden.

Tabel 6 Opvoedpraktijken met betrekking tot voeding van medewerkers tijdens de warme maaltijden

	Interventielocaties		Controlelocaties	
	Voor (n=4)	Na (n=4)	Voor (n=3) ^a	Na (n=2)
De medewerkers...				
Praten met de kinderen over de producten die ze eten.	2 (50%)	2 (50%)	0	1 (50%)
Zijn enthousiaste rolmodellen voor het eten van gezond producten.	2 (50%)	0	0	0
Stimuleren kinderen om nieuwe producten te eten.	2 (50%)	0	0	0
Geven complimenten over het consumeren van gezonde producten aan kinderen.	2 (50%)	1 (25%)	1 (50%)	0
Hebben een gezaghebbende opvoedingsstijl.	4 (100%)	3 (75%)	2 (100%)	1 (50%)
Gebruiken eten als middel om gedrag te belonen of straffen.	1 (25%)	1 (25%)	0	0
Gebruiken eten als middel om kinderen die overstuurt zijn te troosten of kalmeren.	0	0	0	0

^a Van 1 controlelocatie was geen informatie beschikbaar over de opvoedpraktijken van medewerkers tijdens de warme maaltijd.

3.2.4 Drinken gedurende de dag

Interventiegroep

Bij de voormeting was water of thee zonder suiker vrijwel altijd beschikbaar in de binnenruimte op de interventielocaties (**Tabel 7**). In 94% van de gevallen moesten kinderen hierom vragen, terwijl 6% van de kinderen dit op eigen initiatief kon pakken. In de buitenruimte was de beschikbaarheid van water en thee zonder suiker aanzienlijk lager: 41% van de locaties bood water of thee aan, en op 59% van de locaties was dit helemaal niet beschikbaar. De medewerkers stimuleerden kinderen op drie kwart van de locaties om water of thee zonder suiker te drinken. Gezoete dranken waren op geen van de locaties beschikbaar buiten de maaltijdmomenten om.

Bij de nameting was water en thee zonder suiker bijna altijd beschikbaar in de binnenruimte, maar konden kinderen dit vaker op eigen initiatief pakken (33%). In de buitenruimte was water en thee zonder suiker bijna niet (93%) beschikbaar. Medewerkers stimuleerden de kinderen op twee derde van de locaties om water of thee zonder suiker te drinken. Gezoete dranken waren op één locatie (7%) beschikbaar buiten de maaltijdmomenten om, maar de kinderen moesten dit wel aangeven.

Tabel 7 Aanbod van water, thee (zonder suiker) en gezoete dranken aan kinderen gedurende de dag

	Interventielocaties		Controlelocaties	
	Voor (n=17)	Na (n=16) ^a	Voor (n=16) ^b	Na (n=14)
Water of thee zonder suiker is beschikbaar voor kinderen in de <u>binnenruimte</u>				
Ja, op eigen initiatief	1 (6%)	5 (33%)	2 (13%)	3 (21%)
Ja, maar ze moeten dit aangeven	16 (94%)	9 (60%)	12 (80%)	11 (79%)
Nee	0	1 (7%)	1 (7%)	0
Water of thee zonder suiker is beschikbaar voor kinderen in de <u>buitenruimte</u>				
Ja, op eigen initiatief	1 (6%)	0	0	0
Ja, maar ze moeten dit aangeven	6 (35%)	1 (7%)	7 (47%)	0
Nee	10 (59%)	14 (93%)	8 (53%)	14 (100%)
Medewerkers stimuleren kinderen om water of thee zonder suiker te drinken				
Ja, regelmatig gedurende de dag	0	2 (13%)	0	1 (7%)
Ja, op specifieke momenten	13 (77%)	8 (53%)	8 (53%)	7 (50%)
Nee	4 (24%)	5 (33%)	7 (47%)	6 (43%)
Kinderen drinken gezoete dranken gedurende de dag				
Ja, op eigen initiatief	0	0	2 (13%)	0
Ja, maar ze moeten dit aangeven	0	1 (7%)	1 (7%)	2 (14%)
Nee	17 (100%)	14 (93%)	12 (80%)	12 (86%)

^a Van 1 interventielocatie was geen informatie beschikbaar over drinken gedurende de dag; ^b Van 1 controlelocatie was geen informatie beschikbaar over drinken gedurende de dag.

Controlegroep

Bij de voormeting was water of thee zonder suiker bijna altijd beschikbaar in de binnenruimte op de controlelocaties (**Tabel 7**). In 80% van de gevallen moesten de kinderen hierom vragen, terwijl 13% van de kinderen deze dranken op eigen initiatief konden pakken. In de buitenruimte was de beschikbaarheid van water en thee zonder suiker aanzienlijk lager: op 53% van de locaties waren deze dranken helemaal niet aanwezig. Medewerkers stimuleerden op de helft van de locaties kinderen om water of thee zonder suiker te drinken. Gezoete dranken waren, buiten de maaltijdmomenten om, beschikbaar op 20% van de locaties.

Bij de nameting was water en thee zonder suiker altijd binnen beschikbaar. In de buitenruimte daarentegen, waren deze dranken nergens beschikbaar. Medewerkers moedigden op iets meer dan de helft van de locaties kinderen aan om water of thee zonder suiker te drinken. Gezoete dranken waren, buiten de maaltijdmomenten om, beschikbaar op twee locaties (14%), maar kinderen moesten hier expliciet om vragen.

3.2.5 Traktaties

Interventiegroep

Bij de voormeting werd op vier locaties getrakteerd. Deze traktaties bestonden bijna altijd (op 3 van de 4 locaties) uit ongezonde zoete of hartige snacks, zoals koekjes, snoep en zoete/zoute popcorn. Op twee van deze locaties werden de traktaties door de ouders verzorgd. Kinderen mochten de traktaties op één locatie direct opeten.

Bij de nameting werd op vijf locaties getrakteerd. De traktaties bestonden altijd uit ongezonde zoete of hartige snacks, zoals pepernoten, koekjes, chips, zoete/zoute popcorn. Op twee van deze locaties werden de traktaties door de ouders verzorgd en op drie locatie mochten de kinderen de traktaties meteen opeten.

Controlegroep

Bij de voormeting werd op twee controlelocaties getrakteerd en de traktaties bestonden bijna altijd uit zoete of hartige snacks. Op één van locaties was de snack gezond: soepstengel met rozijntjes. Op beide locaties werden de traktaties door de ouders verzorgd en de kinderen mochten de traktaties op beide locaties direct opeten.

Bij de nameting werd eveneens op twee locaties getrakteerd. Net zoals bij de voormeting bestonden deze traktaties altijd uit zoete of hartige snacks: popcorn en pepernoten. Op beide locaties werden de traktaties door de ouders verzorgd; op één locatie mochten de kinderen de traktaties direct opeten.

3.3 Beweging

Interventiegroep

Bij de voormeting op de interventielocaties waren er 72 momenten waarom, door de kinderen, bewogen kon worden. Ongeveer twee derde van deze momenten vonden plaats op de kinderdagverblijven. Gemiddeld werd er per dag 216 minuten (~3,5 uur) aan (beweeg)activiteiten op de locaties besteed. Het totaal aantal minuten dat werd besteed aan (beweeg)activiteiten op de kinderdagverblijven was het hoogste met 236 minuten per dag (~4 uur, range: 105-340 minuten per dag). **Tabel 8** laat het aanbod zien van de (beweeg)activiteiten. Het gemiddelde aantal minuten per (beweeg)activiteit was 51 minuten. De duur varieerde van 29 minuten bij peuteropvang locaties tot 73 minuten bij buitenschoolse opvang locaties (**Appendix D: Tabel 16**). Ongeveer drie kwart van de (beweeg)activiteiten (74%) bestond uit vrij spel en iets meer dan de helft (57%) van de (beweeg)activiteiten vond binnen plaats. Medewerkers speelden vaak niet actief mee tijdens de (beweeg)activiteiten (75%). Zij gaven op een kwart van de (beweeg)momenten (26%) complimenten aan kinderen voor hun beweeggedrag (**Tabel 9**). Op een vijfde van de momenten (21%) gaven zij aanwijzingen om de fysieke activiteit te bevorderen, maar op een derde van de momenten (32%) gaven zij ook aanwijzingen om de fysieke activiteit te verminderen. Medewerkers moedigden kinderen niet vaak (6%) aan om uitdagende of spannende activiteiten uit te proberen en pasten zelden de inrichting van de ruimte aan om uitdagender spel tijdens de (beweeg)momenten mogelijk te maken (3%). Daarentegen werden bij iets minder dan een vijfde van de activiteiten (18%) 'loose parts' (vrij te gebruiken materialen die verschillende speelopties bieden) ingezet om het spel te stimuleren. **Appendix D: Tabel 17** geeft een overzicht van de opvoedpraktijken met betrekking tot bewegen die werden toegepast door de medewerkers, uitgesplitst naar soort opvang. Bij de activiteiten buiten, lijken opvoedpraktijken door de medewerkers vaker te worden toegepast in vergelijking met de activiteiten binnen (**Appendix D: Tabel 18**).

Bij de nameting waren er 62 momenten waarop bewogen kon worden; twee derde van deze momenten vonden plaats op de kinderdagverblijven. Gemiddeld werd er per dag 176 minuten (~3 uur) aan (beweeg)activiteiten besteed. Het aantal minuten (beweeg)activiteit op de kinderdagverblijven was het hoogste met 204 minuten per dag (~3,5 uur; range: 85-325 minuten per dag). De gemiddelde duur per (beweeg)activiteit was iets lager in vergelijking met de voormeting, namelijk 45 minuten (**Tabel 8**). De duur varieerde van 37 minuten bij peuteropvang en buitenschoolse opvang tot 50 minuten bij de kinderdagverblijven (**Appendix D: Tabel 16**). De (beweeg)activiteiten bestonden voor 69% uit vrij spel. In vergelijking met de voormeting, vonden de activiteiten vaker binnen (69%) plaats. Ook bij de nameting hadden de medewerkers vaak geen actieve rol in bij de (beweeg)activiteiten (65%). Medewerkers gaven tijdens een derde van de activiteiten (32%) complimenten aan kinderen voor hun beweeggedrag (**Tabel 9**). Bij 8% gaven zij aanwijzingen om de fysieke activiteit te bevorderen, terwijl tijdens een kwart van de activiteiten (24%) juist aanwijzingen werden gegeven om de fysieke activiteit te verminderen. Medewerkers moedigden kinderen zelden (2%) aan om uitdagende of spannende activiteiten uit te proberen en pasten bijna nooit (8%) de inrichting van de ruimte aan om uitdagender spel mogelijk te maken. Ook werden 'loose parts' (vrij te gebruiken materialen die verschillende speelovertjes bieden) bij de nameting minder (5%) ingezet, in vergelijking met de voormeting, om het spel te stimuleren.

Tabel 8 Aanbod van (beweeg)activiteiten

	Aantal (beweeg)momenten			
	Interventielocaties (voor=17 na=16)		Controlelocaties (voor=16 na=14)	
	Voor (n=72)	Na (n=62)	Voor (n=69)	Na (n=46)
Aantal minuten per (beweeg)activiteit (min-max)	51 ± 46 (5-210)	45 ± 35 (7-166)	46 ± 31 (10-150)	46 ± 33 ^a (5-172)
Soort activiteit: vrij spel	53 (74%)	43 (69%)	53 (77%)	36 (78%)
Locatie: binnen	41 (57%)	43 (69%)	45 (65%)	30 (65%)
Medewerker speelt (fysiek) <u>actief</u> mee				
Nee (inclusief n.v.t.)	54 (75%)	40 (65%)	49 (71%)	30 (68%) ^c
Ja	6 (8%)	8 (13%)	5 (7%)	5 (11%) ^c
Deels ^b	12 (17%)	14 (23%)	15 (22%)	9 (21%) ^c
Kinderen gebruiken (los) speelmateriaal	52 (72%)	49 (79%)	60 (87%)	42 (91%)

^a Van 1 controlelocatie ontbreekt het tijdstip van het (beweeg)moment en was het niet mogelijk aantal minuten te berekenen; ^b Gedeelte van de tijd of een deel van het aantal aanwezige medewerkers; ^c Informatie over de actieve deelname van medewerkers ontbreekt van 2 (beweeg)momenten.

Tabel 9 Opvoedpraktijken met betrekking tot bewegen van medewerkers tijdens de (beweeg)momenten

De medewerkers...	Aantal (beweeg)momenten			
	Interventielocaties (voor=17 na=16)		Controrelocaties (voor=16 na=14)	
	Voor (n=72)	Na (n=62)	Voor (n=69)	Na (n=46)
Geven tijdens het spelen complimenten over het beweeggedrag.	18 (26%) ^a	20 (32%)	24 (35%)	15 (33%)
Geven tijdens het spelen aanwijzingen om de fysieke activiteit te <u>bevorderen</u> .	15 (21%) ^b	5 (8%)	19 (28%)	7 (15%)
Geven tijdens het spelen aanwijzingen om de fysieke activiteit te <u>verminderen</u> .	23 (32%) ^b	15 (24%)	15 (22%)	7 (15%)
Moedigt het kind aan om iets spannends uit te proberen.	4 (6%) ^b	1 (2%)	5 (7%)	4 (9%)
Richt de ruimte op een andere manier in zodat er uitdagend gespeeld kan worden.	2 (3%) ^b	5 (8%)	3 (4%)	6 (13%)
Gebruiken 'loose parts' bij het spelen.	13 (18%) ^b	3 (5%)	9 (13%)	12 (26%)

^a Informatie over de opvoedpraktijken van medewerkers ontbreekt van 2 (beweeg)momenten; ^b Informatie over de opvoedpraktijken van medewerkers ontbreekt van 1 (beweeg)moment.

Controlegroep

Bij de voormeting op de controle locaties waren er 69 momenten waarop, door de kinderen, bewogen kon worden. Ongeveer twee derde van deze momenten vonden plaats op de kinderdagverblijven. Er waren geen (beweeg)momenten op de locaties die peuteropvang aanboden. Gemiddeld werd er per dag 197 minuten aan (beweeg)activiteiten besteed. Het aantal minuten (beweeg)activiteit op de kinderdagverblijven was het hoogste met 210 (range: 117-290) minuten. Het gemiddelde aantal minuten per (beweeg)activiteit 46 minuten, met weinig variatie tussen de verschillende soorten opvanglocaties (**Tabel 8** en **Appendix D: Tabel 16**). Vrij spel kwam vaak, namelijk bij 77% van de (beweeg)activiteiten. Twee derde van de (beweeg)activiteiten vond binnen plaats. Meer dan twee derde (71%) van de pedagogisch medewerkers speelde tijdens de (beweeg)activiteiten niet actief mee. Medewerkers gaven tijdens minder dan de helft (35%) van de (beweeg)activiteiten complimenten over het beweeggedrag, tijdens een kwart (28%) aanwijzingen om de fysieke activiteit te bevorderen en tijdens ongeveer een kwart (22%) van de (beweeg)momenten aanwijzingen om fysieke activiteit te verminderen (**Tabel 9**). Medewerkers moedigden niet vaak (7%) kinderen aan om iets spannends te doen en richtten de ruimte ook bijna nooit (4%) in zodat er uitdagend gespeeld kon worden. 'Loose parts' werden tijdens 13% van de activiteiten gebruikt. Bij de activiteiten buiten, lijken opvoedpraktijken met betrekking tot bewegen door de medewerkers vaker te worden toegepast in vergelijking met de activiteiten binnen (**Appendix D: Tabel 18**).

Bij de nameting waren er 46 momenten waarop bewogen kon worden. Weer vond ongeveer twee derde van deze momenten plaats op de kinderdagverblijven. Gemiddeld werd er per dag 148 minuten aan (beweeg)activiteiten besteed. Het aantal minuten (beweeg)activiteit op de kinderdagverblijven was het hoogste met 190 minuten per dag (range: 140-305 minuten). Het gemiddelde aantal minuten per (beweeg)activiteit was hetzelfde als bij de voormeting (**Tabel 8**). Wederom was er weinig verschil tussen de soorten opvangen (**Appendix D: Tabel 16**). Drie kwart van de (beweeg)activiteiten waren vrij spel en

twee derde van de activiteiten vonden binnen plaats. Ook tijdens de nameting speelden medewerkers vaak (68%) niet actief mee. Bij de nameting werden er minder vaak complimenten omtrent het beweeggedrag (33%) gegeven, minder aanwijzingen om de fysieke activiteit te bevorderen (15%) en minder aanwijzingen om de fysieke activiteit te verminderen (15%) (**Tabel 9**). Het aanmoedigen om iets spannends uit te proberen werd nog steeds bijna niet (9%) gedaan. De ruimte werd bijna niet (14%) uitdagend ingericht en het gebruik van 'loose parts' was vergelijkbaar (26%) met tijdens de voormeting.

3.4 Groen

Interventiegroep

Bij de voormeting waren er vier (24%) locaties die iets aan het thema groen en natuurbeleving deden. Ook bij de nametingen waren er vier interventielocaties (25%) die iets aan het thema groen deden. De kinderopvang hadden bijvoorbeeld een ontdek/moestuin of dieren, of ging het tijdens gesprekken met kinderen over het thema groen en natuurbeleving.

Controlegroep

Bij de voormeting waren er drie (19%) locaties die iets aan het thema groen en natuurbeleving deden. Bij de nameting was er één (7%) controlelocatie die iets aan het thema groen en natuurbeleving deed. Voorbeelden van activiteiten waren het knutselen en nadoen van een egel vanwege het thema 'herfst' of met de bladeren spelen.

3.5 Dagritme en slaap

3.5.1 Dagritme

Interventiegroep

Bij de voormeting in de interventiegroep waren er zeven locaties (41%) die dagritmekaarten of iets vergelijkbaars hadden (**Tabel 10**). Deze waren altijd zichtbaar voor de medewerkers en kinderen, en bijna altijd zichtbaar voor de ouders (86%). Bijna alle interventielocaties (94%) hadden een vaste startactiviteit. Ongeveer de helft had een vaste afsluitende activiteit (53%).

Bij de nameting in de interventiegroep waren er vijf locaties (31%) die dagritmekaarten of iets vergelijkbaars hadden (**Tabel 10**). Deze waren altijd zichtbaar voor de medewerkers en kinderen, en bijna altijd zichtbaar voor de ouders (80%). 94% Van de locaties had een vaste startactiviteit en maar één locatie had een afsluitende activiteit.

Controlegroep

Bij de voormeting waren er zeven controlelocaties (44%) die dagritmekaarten of iets vergelijkbaars hadden (**Tabel 10**). Deze waren altijd zichtbaar voor de medewerkers en kinderen, en voor de helft zichtbaar voor de ouders (57%). Bijna alle locaties (88%) hadden een vaste startactiviteit. Iets minder dan de helft had een vaste afsluitende activiteit (44%).

Bij de nameting waren er vier controlelocaties (29%) die dagritmekaarten of iets vergelijkbaars hadden (**Tabel 10**). Deze waren altijd zichtbaar voor de medewerkers, ouders en kinderen. 62% Van de locaties hadden een vaste startactiviteit en maar één locatie had een afsluitende activiteit.

Tabel 10 Maatregelen ter bevordering van een goed dagritme

	Interventielocaties		Controlelocaties	
	Voor (n=17)	Na (n=16)	Voor (n=16)	Na (n=14)
Er zijn dagritmekaarten, of iets vergelijkbaars, beschikbaar	7 (41%)	5 (31%)	7 (44%)	4 (29%)
De dagritmekaarten, indien beschikbaar, zijn zichtbaar voor:				
Medewerkers	7 (100%)	5 (100%)	7 (100%)	4 (100%)
Kinderen	7 (100%)	5 (100%)	7 (100%)	4 (100%)
Ouders	6 (86%)	4 (80%)	4 (57%)	4 (100%)
Er is een vaste startactiviteit	16 (94%)	9 (69%) ^a	14 (88%)	8 (62%) ^b
Er is een vaste afsluitende activiteit	9 (53%)	1 (8%) ^c	7 (44%)	1 (9%) ^d

^a Informatie over startactiviteiten ontbreekt van 3 interventielocaties; ^b Informatie over startactiviteiten ontbreekt van 1 controlelocatie; ^c Informatie over afsluitende activiteiten ontbreekt van 3 interventielocaties; ^d Informatie over afsluitende activiteiten ontbreekt van 3 controlelocaties.

3.5.2 Slaap

Het thema slaap is alleen geobserveerd op de kinderdagverblijven en peuteropvang.

Interventiegroep

Bij de voormeting gingen er op 10 interventielocaties (allemaal kinderdagverblijven, 77%) kinderen slapen. Op acht van deze locaties gingen kinderen tegelijkertijd slapen. Bij 4 van de 10 locaties observeerden we dat er een slaapritueel werd uitgevoerd.

Bij de nameting gingen er op 11 locaties (10 kinderdagverblijven en 1 peuterspeelzaal, 92%) kinderen slapen. De kinderen gingen op zes van deze locaties tegelijkertijd slapen. Bij één locatie observeerden we een slaapritueel.

Controlegroep

Bij de voormeting gingen er op negen controlelocaties (allemaal kinderdagverblijven, 90%) kinderen slapen. Op vijf van deze locaties gingen de kinderen tegelijkertijd slapen en op twee locaties observeerden we dat er een slaapritueel werd uitgevoerd.

Bij de nameting gingen er op zeven locaties (allemaal kinderdagverblijven, 88%) kinderen slapen. Op vier van deze locaties gingen de kinderen tegelijkertijd slapen en op twee locaties observeerden we een slaapritueel.

3.6 Mediaopvoeding

Interventiegroep

Tijdens de voormeting maakten drie locaties gebruik van een scherm (**Tabel 11**), op één locatie maakten kinderen op 2 momenten gebruik van een scherm. Het aantal kinderen dat hierbij gebruik maakte van een scherm varieerde van 1 tot 15 per locatie. Gemiddeld was de tijdsduur van het schermgebruik 35 minuten en op alle locaties was dit op een tablet. Er werd door de medewerkers nooit gepraat over wat

de kinderen zien op het scherm of online. Op vier locaties maakten medewerkers gebruik van een scherm voor privédoeleinden.

Tijdens de nameting waren er vijf locaties die gebruik maakten van een scherm (**Tabel 11**). Het aantal kinderen dat bij de nameting gebruik maakten van schermen varieerde tussen de 1 en 13 per locatie. Gemiddeld werd er 25 minuten aan schermtijd besteed. Vier keer was dit op een tablet en één keer werd er TV gekeken. Ook bij de nametingen werd door de medewerkers nooit gepraat over wat de kinderen zien op het scherm of online. En wanneer medewerkers hun telefoon gebruikten (op drie locaties), was dit meestal voor privédoeleinden zoals bellen, of voor werk gerelateerde taken zoals het maken van foto's van kinderen voor het dagelijkse verslag of het afmelden van kinderen.

Controlegroep

Bij de voormeting werd er op twee locaties door de kinderen gebruik gemaakt van een scherm (**Tabel 11**). Er was één locatie die als enige meerdere (3) momenten had waarop de kinderen schermtijd hadden. Het aantal kinderen dat hierbij gebruik maakte van een beeldscherm varieerde tussen de 1 en 8 kinderen per locatie. Gemiddeld werd er 28 minuten gebruikt gemaakt van het scherm en dit was altijd een tablet. Er werd door de medewerkers nooit gepraat over wat de kinderen zien op het scherm of online.

Tijdens de nameting varieerde het aantal kinderen dat gebruik maakte van een scherm op de controlelocaties (n=2) tussen de 3 en 13 per locatie. Gemiddeld was de tijdsduur van het schermgebruik 20 minuten (**Tabel 11**). Op 1 van de 2 momenten waarop kinderen schermtijd hadden werd naar de TV gekeken, op de andere momenten werd gebruik gemaakt een tablet. Ook bij de nametingen werd door de medewerkers nooit gepraat over wat de kinderen zien op het scherm of online. Wanneer medewerkers hun telefoon gebruikten, was dit meestal voor privédoeleinden zoals bellen, maar ook voor werk-gerelateerde taken zoals het maken van foto's van kinderen voor het dagelijkse verslag of het afmelden van kinderen.

Tabel 11 Schermgebruik door kinderen en opvoedpraktijken met betrekking tot schermgebruik van medewerkers

	Aantal momenten waarop een scherm werd gebruikt			
	Interventielocaties (Voor=17 Na=16)		Controlelocaties (Voor=16 Na=14)	
	Voor (n=4)	Na (n=5)	Voor (n=4)	Na (n=2)
Gemiddeld aantal minuten schermtijd van <u>kinderen</u> (min–max)	35 ± 26 (15-70)	25 ± 15 (15-50)	28 ± 23 (7-60)	20 ± 8 (14-25)
Er werd door de <u>kinderen</u> gegeten terwijl het scherm aan was	0	0	1 (33%) ^a	0
De <u>medewerkers</u> praten over wat kinderen zien op het scherm of online doen	0	0	0	0
De <u>medewerkers</u> maken gebruik van een beeldscherm voor privédoeleinden, waar de kinderen bij zijn ^b	4 (40%) ^c	3 (19%)	2 (22%) ^c	3 (21%)

^a Informatie over eten tijdens schermtijd ontbreekt van 1 controlelocatie; ^b Percentages zijn berekend over beschikbare data van het aantal locaties; ^c Informatie over schermgebruik door medewerkers ontbreekt van 7 locaties.

3.7 Seksuele ontwikkeling

Interventiegroep

Bij de voormeting hadden kinderen geen vragen over hun seksuele ontwikkeling. Wel werd één keer een opmerking gemaakt rondom seksuele ontwikkeling. De medewerker reageerde hierop door uitleg te geven. In de interventiegroep werden vier seksueel getinte gedragingen van de kinderen geobserveerd, zoals kleren uittrekken en doktertje spelen. Het ging hierbij om gedragingen van kinderen op het kinderdagverblijf of peuteropvang (<4 jaar oud). De medewerkers reageerden hierop door het gedrag te benoemen en te begrenzen (2 keer), door te confronteren en te verbieden (1 keer) of niet (1 keer). Tijdens de nameting werden er geen vragen of seksueel getinte gedragingen geobserveerd.

Controlegroep

Bij de voormeting werden er geen vragen of seksueel getinte gedragingen geobserveerd. Bij de nameting werd er één opmerking gemaakt rondom seksuele ontwikkeling door een kind. De medewerker reageerde hier heel neutraal op (zonder oordeel). Ook werd er op één buitenschoolse opvang-locatie seksueel getint gedrag geobserveerd van een kind (meisje liet tot twee keer toe haar billen zien aan een ander meisje). De medewerkers gingen hier niet op in.

3.8 Middelengebruik

Het thema middelengebruik is alleen geobserveerd op de buitenschoolse opvang.

Interventiegroep

Zowel bij de voor- als de nameting kwam het onderwerp middelengebruik niet naar boven in de gesprekken met kinderen. Ook werd er niet gerookt in de omgeving van de kinderopvang/in de buurt van de kinderen.

Controlegroep

Zowel bij de voor- als de nameting kwam het onderwerp middelengebruik niet naar boven in de gesprekken met kinderen. Bij de nameting was er één locatie waar mensen rookten op de plek waar de kinderen buiten speelden. Dit betrof een pleintje voor school waar de kinderen speelden en een ouder zat te roken.

3.9 Hygiëne

Interventiegroep

Bij de voormeting wisten de kinderen hun handen op 53% van de locaties altijd en op 18% van de locaties nooit bij binnenkomst (**Tabel 12**). Handen wassen voor het eten gebeurde op 29% van de locaties altijd en op 35% van de locaties niet. Handen wassen na het eten werd op minder locaties gedaan (18% altijd, 71% niet). Data met betrekking tot de hygiëne maatregelen van medewerkers waren beperkt beschikbaar.

Bij de nameting wisten de kinderen hun handen op 39% van de locaties altijd en op 46% van de locaties nooit bij binnenkomst (**Tabel 12**). Handen wassen voor het eten werd, in vergelijking met de voormeting, minder vaak gedaan (31% altijd, 13% soms en 56% niet), maar handen wassen na het eten juist vaker (44% altijd, 25% soms, 31% niet). Bij de nameting waren er 3 locaties (21%) waarop de kinderen hun handen niet wisten na bezoek aan het toilet.

Tabel 12 Maatregelen ter bevordering van hygiëne

	Interventielocaties		Controlelocaties	
	Voor (n=17)	Na (n=16)	Voor (n=16)	Na (n=14)
De kinderen wassen de handen met water en zeep bij binnenkomst (ook na buitenspelen)				
Ja, altijd	9 (53%)	5 (39%) ^a	6 (38%)	5 (39%) ^b
Ja, soms	3 (18%)	2 (15%) ^a	6 (38%)	4 (31%) ^b
Nee	3 (18%)	6 (46%) ^a	2 (13%)	3 (23%) ^b
N.v.t.	2 (12%)	0	2 (13%)	1 (8%) ^b
De kinderen wassen de handen <u>voor</u> het eten				
Ja, altijd	5 (29%)	5 (31%)	4 (25%)	2 (14%)
Ja, soms	6 (35%)	2 (13%)	7 (44%)	4 (29%)
Nee	6 (35%)	9 (56%)	4 (25%)	8 (57%)
N.v.t.	0	0	1 (6%)	0
De kinderen wassen de handen <u>na</u> het eten				
Ja, altijd	3 (18%)	7 (44%)	3 (19%)	1 (7%)
Ja, soms	2 (12%)	4 (25%)	1 (6%)	5 (36%)
Nee	12 (71%)	5 (31%)	12 (75%)	8 (57%)
N.v.t.	0	0	0	0
De kinderen wassen de handen na bezoek aan het toilet				
Ja, altijd	8 (47%)	6 (43%) ^c	6 (43%) ^f	3 (25%) ^d
Ja, soms	7 (41%)	3 (21%) ^c	2 (14%) ^f	3 (25%) ^d
Nee	0	3 (21%) ^c	0	1 (8%) ^d
N.v.t. ^e	2 (12%)	2 (14%) ^c	6 (43%) ^f	5 (42%) ^d

^a Informatie met betrekking tot hygiënemaatregelen ontbreekt van 3 interventielocaties; ^b Informatie met betrekking tot hygiënemaatregelen ontbreekt van 1 controlelocatie; ^c Informatie met betrekking tot hygiënemaatregelen ontbreekt van 2 interventielocaties; ^d Informatie met betrekking tot hygiënemaatregelen ontbreekt van 2 controlelocaties; ^e Er is niet geobserveerd dat kinderen naar het toilet gingen, bijvoorbeeld omdat er alleen luiers verwisseld werden, ^f Informatie met betrekking tot hygiënemaatregelen ontbreekt van 2 controlelocaties.

Controlegroep

Bij de voormeting wassen de kinderen hun handen op 38% van de locaties altijd en op 13% van de locaties nooit bij binnenkomst (**Tabel 12**). Handen wassen voor het eten gebeurt op 25% van de locaties altijd en op 25% van de locaties niet. Handen wassen na het eten werd op minder locaties gedaan (19%

altijd, 75% niet). Ook in de controlegroep waren data met betrekking tot de hygiëne maatregelen van medewerkers beperkt beschikbaar.

Bij de nameting wisten de kinderen hun handen op 39% van de locaties altijd en op 23% van de locaties nooit bij binnenkomst (**Tabel 12**). Handen wassen voor het eten werd, in vergelijking met de voormeting, minder vaak gedaan (14% altijd, 29% soms, 57% niet), maar handen wassen na het eten juist vaker (7% altijd, 36% soms, 57% niet). Bij de nameting was er één locatie waarop de kinderen hun handen niet wisten na bezoek aan het toilet.

3.10 Fysieke veiligheid

Interventiegroep

Op het merendeel van de interventielocaties (voor: op 14 van de 17 locaties; na: op 13 van de 16 locaties) werd door de kinderen uitdagend gespeeld. Bij de voormeting speelden de kinderen vaak met snelheid (op 82% van de locaties) of op hoogte (88%) (**Tabel 13**). Uit het zicht spelen (35%) en trek- en duw spelletjes (24%) kwamen minder vaak voor; spelen met gevaarlijke voorwerpen en bij gevaarlijke plekken werd nooit geobserveerd. We observeerden wat weinig verschillen tussen de opvangsoorten (**Appendix D: Tabel 19**). Op de interventielocaties zijn in totaal 18 incidenten geregistreerd. De meeste incidenten werden veroorzaakt door het kind zelf (11 keer) en/of door interactie met een ander kind (8 keer). In 3 van de 18 gevallen was een speeltoestel of speelgoed de oorzaak van het ongeval. De incidenten waren meestal val- of struikelincidenten. Medewerkers reageerden vaak door het getroffen kind te troosten. Wanneer een ongeval werd veroorzaakt door een ander kind, bijvoorbeeld door duwen, werd het andere kind aangesproken op zijn gedrag.

Bij de nameting hadden kinderen ook speelden kinderen vaak met snelheid (op 94% van de locaties) en op hoogte (75%) (**Tabel 13**), maar ook uit het zicht spelen (38%) en trek- en duw spelletjes (19%) werden geobserveerd. Met gevaarlijke voorwerpen spelen kwam nauwelijks voor (6%) en op gevaarlijke plekken nooit. Bij de nameting werden 22 incidenten geregistreerd. Net als bij de voormeting werden de meeste incidenten veroorzaakt door het kind zelf (15 keer) en/of door interactie met een ander kind (8 keer). In 4 gevallen was speelgoed of een speeltoestel de oorzaak van het ongeval. De incidenten bestonden vaak uit botsingen met andere kinderen, vallen of slaan. Van de 22 incidenten zagen medewerkers er 13 daadwerkelijk gebeuren. De reactie van de medewerkers bestond voornamelijk uit het troosten van het getroffen kind en, indien een ander kind betrokken was, het aanspreken van dit kind op zijn/haar gedrag.

Controlegroep

Op de meeste controlelocaties (voor: op 15 van de 16 locaties; na: op 13 van de 14 locaties) werd door de kinderen uitdagend gespeeld. Bij de voormeting speelden de kinderen vaak met snelheid (op 81% van de locaties) of op hoogte te spelen (69%, **Tabel 13**). Uit het zicht spelen kwam op een kwart van de locaties voor. Trek- en duw spelletjes (6%) en spelen met gevaarlijke voorwerpen (6%) kwamen minder vaak voor. Spelen op gevaarlijke plekken kwam nooit voor. Er werden bij de voormeting 20 incidenten geregistreerd. De meeste van deze incidenten werden veroorzaakt door het kind zelf (16 keer). In 4 gevallen was (ook) een ander kind betrokken, en in 6 gevallen speelde speelgoed of een speeltoestel een rol. De incidenten waren voornamelijk val- of struikelincidenten, of situaties waarbij een kind van een fiets viel of tegen een ander kind aanreed.

Bij de nameting speelden de kinderen op meer dan de helft van de locaties met snelheid (57%) en op hoogte (79%) (**Tabel 13**). Ook spelen uit het zicht (29%) en trek- en duw spelletjes (14%) werden geobserveerd. Met gevaarlijke voorwerpen en op gevaarlijke plekken spelen kwam niet voor. Tijdens de nameting werden 11 incidenten geregistreerd in de controlegroep. Ook hier werden de meeste incidenten veroorzaakt door het kind zelf (8 keer) en/of door interactie met andere kinderen (3 keer). De incidenten

betroffen voornamelijk vallen of struikelen. Pedagogisch medewerkers zagen 4 van de 11 incidenten gebeuren. De reactie van de medewerkers was bijna altijd gericht op het troosten van het getroffen kind.

Tabel 13 Mogelijkheid om uitdagend te spelen gedurende de dag

De kinderen spelen...	Interventielocaties		Controlelocaties	
	Voor (n=17)	Na (n=16)	Voor (n=16)	Na (n=14)
Met snelheid	14 (82%)	15 (94%)	13 (81%)	8 (57%)
Met gevaarlijke voorwerpen	0	1 (6%)	1 (6%)	0
Uit het zicht ^a	6 (35%)	6 (38%)	4 (25%)	4 (29%)
Trek- en duwspelletjes	4 (24%)	3 (19%)	1 (6%)	2 (14%)
Op hoogte	15 (88%)	12 (75%)	11 (69%)	11 (79%)
Op/bij gevaarlijke plekken	0	0	0	0

^a Met inachtneming van de leeftijd van het kind.

3.11 Zonbescherming

Interventiegroep

Tijdens de voormetingen op de interventielocaties waren er 11 locaties waar kinderen in de zon speelden (**Tabel 14**), 91% van deze locaties hadden een gedeeltelijk of volledige schaduwvoorziening. Op vijf van deze locaties (45%) werden kinderen ingesmeerd met zonnebrand. Hiervan gebruikten drie locaties SPF 30 of hoger. Eén locatie herhaalde het insmeren in de loop van de dag.

Bij de nameting waren er drie locaties waar kinderen in de zon speelden, 67% hiervan hadden een gedeeltelijke of volledige schaduwvoorziening. Op één van deze locaties werden kinderen ingesmeerd. Dit gebeurde met SPF 30 of hoger. Ook werd dit herhaald in de loop van de dag. Bij zowel de voor- als nameting werden er geen rituelen rondom het insmeren toegepast.

Controlegroep

Bij de voormeting op de controlelocaties waren er zeven locaties waar kinderen in de zon speelden (**Tabel 14**), 86% van deze locaties hadden een gedeeltelijk of volledige schaduwvoorziening. Twee locaties smeerden hun kinderen in en deden dit met SPF 30 of hoger. Het insmeren werd niet herhaald. Bij de nameting was er één locatie waar kinderen in de zon speelden. Er was op deze locatie een schaduwvoorziening, maar de kinderen werden niet ingesmeerd. Bij zowel de voor- als nameting werden er geen rituelen rondom het insmeren toegepast.

Tabel 14 Maatregelen met betrekking tot bescherming tegen de zon tijdens het buitenspelen

	Interventielocaties		Controrelocaties	
	Voor (n=11)	Na (n=3)	Voor (n=7)	Na (n=1)
De kinderen die in de zon spelen dragen een petje of een zonnehoed				
Ja	0	0	0	0
Deels	2 (18%)	2 (67%)	0	0
Nee	9 (82%)	1 (33%)	7 (100%)	1 (100%)
De kinderen worden ingesmeerd met zonnebrandcrème				
Ja, SPF 30 of hoger	3 (27%)	1 (33%)	2 (29%)	0
Ja, SPF 30 of lager	2 (18%)	0	0	0
Nee	6 (55%)	2 (67%)	5 (71%)	1 (100%)
Het insmeren wordt herhaald in de loop van de dag? ^a				
Ja	1 (20%)	1 (100%)	0	0
Nee	4 (80%)	0	2 (100%)	0
Er is zonwering of een natuurlijke schaduwvoorziening aanwezig op de buitenspeelplaats				
Ja, volledig of gedeeltelijk	10 (91%)	2 (67%)	6 (86%)	1 (100%)
Nee	1 (9%)	1 (33%)	1 (14%)	0

^a Alleen voor de locaties waarop kinderen worden ingesmeerd.

4. Discussie en conclusie

Met het programma Gezonde Kinderopvang kan de kinderopvang structureel en integraal werken aan een gezonde leefstijl van jonge kinderen, via de pijlers beleid, ontwikkeling, signalering en omgeving. In de train-de-trainer doen pedagogisch medewerkers kennis en vaardigheden op over gezonde leefstijl (inclusief reflectie op de eigen leefstijl) en leren zij werken met het Gezonde Kinderopvang programma. Na de train-de-trainer is het de bedoeling dat de coaches het Gezonde Kinderopvang-programma in hun eigen organisatie gaan implementeren, waarbij ze gebruik kunnen maken van hulpmiddelen en materialen die in de scholing zijn aangeboden. In het huidige onderzoek werden observaties uitgevoerd om de veranderingen na implementatie van het programma door de coach te evalueren. De bevindingen werden vergeleken met locaties waarvan de coach de train-de-trainer nog niet gevolgd had en het programma dus nog niet geïmplementeerd is, maar die zich wel hadden aangemeld om hieraan deel te nemen. Het merendeel van de geobserveerde locaties betrof een kinderdagopvang waar de kinderen de hele dag verblijven. Over het algemeen observeerden we geen consistente verschillen tussen de voor- en nameting in het (on)gezonde aanbod aan kinderen en opvoedpraktijken van medewerkers om gezond gedrag te stimuleren op de verschillende gezondheidsthema's van het programma Gezonde Kinderopvang. Dit gold voor zowel de interventie- als controlegroep.

Voor ieder gezondheidsthema uit het programma Gezonde Kinderopvang (Home | Gezonde Kinderopvang, z.d.) zijn richtlijnen opgesteld voor de kinderopvangorganisaties. Hieronder volgt een vergelijking van deze richtlijnen met de resultaten uit het observatieonderzoek.

Voeding: De kinderopvang kan voor een verantwoorde en gezonde voeding zorgen door zo veel mogelijk producten aan te bieden die passen in de Schijf van Vijf. Tijdens de tussendoormomenten werd vaak fruit of groente aangeboden, maar meestal werd dit niet ook nog bij de broodmaaltijd gedaan. De broodmaaltijd biedt juist een mooie kans om op een relatief eenvoudige manier de (frequentie van de) inname van fruit en groente te verhogen. Zoete en zoute snacks werden regelmatig aangeboden als tussendoortje, op dit vlak is er ruimte voor verbetering. Kinderen werden niet vaak betrokken bij het voorbereiden van het tussendoormoment. Het meehelpen aan bijvoorbeeld het voorbereiden van groente kan helpen de inname van groente te verhogen. De broodmaaltijd bestond vaak uit volkoren of bruin brood, maar het beleg paste daarentegen regelmatig niet in de Schijf van Vijf. Een kinderopvanglocatie kan er voor kiezen om af en toe een dagkeuze als broodbeleg aan te bieden, zoals ook terug te vinden is in het voorbeeld voedingsbeleid van het Voedingscentrum (Voedingscentrum, z.d.). Echter, aangezien de medewerkers in de kinderopvang vaak niet weten of ouders thuis ook dagkeuzes aanbieden, is dit niet aan te bevelen. Naast water en thee zonder suiker, werd er tijdens de maaltijdmomenten ook gezoute dranken aangeboden zoals limonade (zonder suiker) en diksap. Op de buitenschoolse opvang kwam dit vaker voor dan op het kinderdagverblijf en de peuteropvang. Op een aantal locaties werd getrakteerd tijdens de observaties. De traktaties bestonden altijd uit snoep of ongezonde zoete of hartige snacks, zoals koekjes, chips en zoete/zoute popcorn. Dit is een onverwachte bevinding aangezien er binnen de kinderopvang in het algemeen ruim aandacht is voor gezonde traktaties.

De pedagogisch medewerkers spelen, net als ouders, een rol in het eetgedrag van kinderen middels opvoedpraktijken (Voedingscentrum, 2021; Larson, 2011). Tijdens de meeste brood- en warme maaltijden aten de medewerkers met de kinderen mee. Ook hadden de meeste medewerkers een gezaghebbende opvoedstijl. Belonen en/of straffen met eten werd niet geobserveerd, maar mogelijk was de situatie hier ook niet naar (was het niet nodig om te belonen of straffen). Andere opvoedpraktijken die gezond eten en drinken positief beïnvloeden, zoals praten met kinderen over eten, complimenten geven over het eten van gezonde producten en enthousiaste rolmodellen zijn voor het eten van gezonde producten, werden minder vaak geobserveerd.

Beweging: Voldoende en spelenderwijs bewegen in de dagopvang is belangrijk voor de ontwikkeling van jonge kinderen. Gemiddeld werd er tijdens de observaties ~3,5 uur aan (beweeg)activiteiten besteed. Op de kinderdagverblijven was dit meer omdat de kinderen hier ook langer verblijven. Wij observeerden veel verschillen in de tijd die aan een activiteit besteed werd, soms was dit heel kort (5 min) en een andere keer lang (>2 uur). De activiteiten zelf waren soms staand, soms zittend en vaak een combinatie hiervan. De beweegrichtlijnen en adviezen voor (jonge) kinderen (Kenniscentrum Sport en Bewegen, z.d. a; Kenniscentrum Sport en Bewegen, z.d. b) geven, naast beweegduur, ook aanbevelingen voor de intensiteit van bewegen, namelijk matig tot zwaar. Wij hebben, echter, tijdens de observaties geen inschatting gemaakt van de intensiteit van de verschillende activiteiten. Het merendeel van de activiteiten betrof vrij spel. De medewerkers gebruiken deze tijd bijvoorbeeld om op te ruimen of de administratie bij te werken. Het gevolg hiervan is dat de medewerkers vaak niet actief deelnamen aan de activiteiten. Tevens werden opvoedpraktijken met betrekking tot bewegen, zoals complimenten geven over beweeggedrag, aanmoedigen om fysieke activiteit te bevorderen of om iets spannends te proberen, hierdoor mogelijk minder vaak toegepast. Ook tijdens vrij spel momenten kunnen medewerkers actief betrokken zijn bij de activiteiten en beweeggedrag positief beïnvloeden. Een groot gedeelte van de activiteiten vond buiten plaats. Buiten observeerden we meer interacties tussen de medewerkers en de kinderen dan bij activiteiten binnen, mogelijk omdat medewerkers dan minder met andere werkzaamheden bezig zijn. De kinderen gebruikten op de meeste locaties (los) speelmateriaal, maar de ruimte werd -op enkele locaties na- niet anders ingericht zodat er uitdagend gespeeld kon worden.

Groen/natuurbeleving: Het thema groen/natuurbeleving is een thema waar aandacht en uitleg voor nodig is, je doet is niet even tussendoor. Een kinderopvang die aandacht besteedt aan natuurbeleving bevordert het welzijn en de gezondheid van kinderen, dit kan o.a. door het aanleggen van een ontdek- of moestuin. In het huidige onderzoek werden er op weinig locaties activiteiten geobserveerd die de natuurbeleving van kinderen bevorderen. Er is op dit thema, op basis van de observaties binnen dit onderzoek, dus ruimte voor verbetering.

Dagritme en slaap: Een vertrouwd dagritme geeft houvast en hierdoor rust aan kinderen. Het is belangrijk dat het dagritme duidelijk en overzichtelijk is voor kinderen, ouders en medewerkers. Wij observeerden dat op minder dan de helft van de locaties dagritmekaarten, of iets vergelijkbaars, beschikbaar en ook zichtbaar waren voor de kinderen en medewerkers. Tijdens de voormeting werd er op veel locaties wel een vaste activiteit gedaan om de opvang(mid)dag te starten. Tijdens de nameting, zowel in de interventie- als controlegroep, kwam dit op minder locaties voor. Een mogelijke verklaring hiervoor is de hoge werkdruk voor de medewerkers en de inzet van invalkrachten/tijdelijk personeel. Slapen is ook onderdeel van een vertrouwd dagritme en het is, zeker bij de kinderdagverblijven, belangrijk aandacht te besteden aan het goed slapen bij baby's en jonge kinderen. Op de meeste kinderdagverblijven (en een enkele peuteropvang) gingen er kinderen slapen, in sommige gevallen tegelijkertijd. Het was voor de (student)onderzoekers vaak niet mogelijk (of gewenst) om mee te gaan naar de slaapzalen. De inzet van slaaprituelen was hierdoor lastig te observeren.

Mediaopvoeding: Op een enkele opvanglocaties werd gebruik gemaakt van een scherm (tablet of TV), op twee locaties (een interventie- en een controlelocatie) was dit meerdere keren per dag(deel). Het schermgebruik vond vooral plaats op kinderdagverblijven, en een enkele keer ook op een buitenschoolse opvang-locatie. Voor de kinderen op de kinderdagverblijven en peuteropvang wordt schermtijd afgeraden. Schermgebruik op de buitenschoolse opvang (voor kinderen vanaf 6 jaar) is meer geaccepteerd, maar het is wel belangrijk dit bewust en met meerwaarde in te zetten (Nederlands Jeugdinstituut, z.d.). Medewerkers kunnen bijvoorbeeld de ontwikkeling van kinderen activeren door de interactie over (digitale) mediagebruik aan te gaan. Echter, wij observeerden dat de medewerkers op geen enkele locatie met de kinderen praten over wat ze zien op het scherm of online doen.

Seksuele ontwikkeling: Vragen en/of uitingen van seksueel getint gedrag werden op een beperkt aantal locaties geobserveerd en was in bijna alle gevallen acceptabel gedrag dat past bij de leeftijd van het kind (Frans, 2024). Op opmerkingen van kinderen werd door de medewerkers zonder oordeel gereageerd.

Wat betreft seksueel getint gedrag waren de reacties van medewerkers wisselend. Soms reageerden de medewerkers door het gedrag te benoemen en begrenzen, en soms werd het gedrag juist genegeerd. Dit kan beide, afhankelijk van de situatie, effectief zijn.

Middelengebruik: Kinderen zijn nog volop in ontwikkeling en zijn hierdoor kwetsbaarder voor de gevolgen van meeroken. Tijdens dit onderzoek werd er, met uitzondering van één locatie, niet gerookt op of bij het terrein van de kinderopvang. Op geen enkele opvanglocatie kwam middelengebruik voor in de gesprekken met kinderen. Het is ook niet nodig hier expliciet aandacht aan te geven.

Hygiëne: Hygiënemaatregelen, zoals handen wassen op de juiste momenten, zijn belangrijk om overdracht van ziekteverwekkers te beperken. Het wassen van de handen door de kinderen na toiletbezoek werd op de meeste locaties geobserveerd. Handen wassen bij binnenkomst en rondom de eetmomenten werd vaak niet geobserveerd. Belangrijk op te merken bij dit thema is dat hygiënemaatregelen van de kinderen en vooral ook die van de medewerkers lastig te observeren waren, omdat dit vaak uit het zicht van de (student)onderzoekers gebeurt.

Fysieke veiligheid (inclusief uitdagend spelen): Een van de basisbeginselen van kwaliteit in de kinderopvang is de veiligheid van kinderen. De nadruk ligt op een omgeving die zo veilig als nodig is, maar fysieke veiligheid gaat verder dan een veilige omgeving. Het betekent het begeleiden en stimuleren bij het ontwikkelen van vaardigheden waarmee kinderen zichzelf tegen letsels kunnen beschermen. Uitdagend spelen speelt hierbij een belangrijke rol (Kuiper, 2017). Spelen met snelheid en op hoogte werd op de meeste locaties geobserveerd als mogelijkheid voor kinderen om uitdagend te spelen. Op enkele locaties werd er door de kinderen op geen enkele manier uitdagend gespeeld. Er werden op verschillende locaties (kleinere) incidenten geobserveerd. De incidenten waren niet ernstig en in meeste gevallen werd het kind getroost door kort persoonlijk aandacht van een medewerker, waarna het kind weer verder ging spelen.

Zonbescherming: Schade door uv-straling opgelopen op jonge(re) leeftijd is een risicofactor voor het krijgen van huidkanker op latere leeftijd. Bescherming tegen uv-straling voor kinderen is daarom belangrijk. Wij observeerden dat op twee derde van de opvanglocaties kinderen niet werden ingesmeerd wanneer zij gingen buitenspelen in de zon. Op bijna al deze locaties was wel zonwering of een natuurlijke vorm van schaduwvoorziening aanwezig, waardoor kinderen uit de zon konden spelen. Daarnaast werden deze locaties bezocht in de maanden september tot en met juni waarin de zon over het algemeen minder krachtig is. Het is ook mogelijk dat medewerkers van ouders verwachten dat zij de kinderen insmeren voordat zij naar de opvang gaan. Dit neemt niet weg dat het insmeren gedurende de dag herhaald moet worden.

Dit onderzoek heeft een aantal sterke en zwakke punten. Observaties zijn een objectievere methode om veranderingen in de kinderopvangomgeving te kunnen bestuderen ten opzichte van zelf-rapportage. Om de betrouwbaarheid van de gegevens te verhogen zijn de observaties uitgevoerd aan de hand van een voor-gestructureerde observatielijst en door twee onafhankelijke (student)onderzoekers. Echter, de observatielijst zelf is niet gevalideerd. Ook zijn de observaties uitgevoerd op 1 dag(deel) en zijn hierdoor een momentopname. Dat opvoedpraktijken, die gezond gedrag positief beïnvloeden, niet geobserveerd zijn, wil nog niet zeggen dat dit nooit gebeurt. Daarentegen kan de aanwezigheid van een observant er ook toe leiden dat de medewerkers zich anders (positiever) gedragen dan normaal. Het onderzoek vond plaats in een moeilijke periode voor de kinderopvang met een hoge werkdruk en veel personeelswisselingen. Tijdens de observaties waren niet altijd de vaste medewerkers aanwezig, wat mogelijk een vertekening geeft van de dagelijkse praktijk op de verschillende kinderopvanglocaties. Een aantal thema's (slapen en hygiëne) bleek ook lastiger te observeren dan van te voren gedacht, omdat dit vaak buiten het blikveld van de (student)onderzoekers plaatsvond. Het thema sociaal emotionele ontwikkeling is helemaal niet meegenomen, omdat dit een groot thema is wat moeilijk te observeren is in een beperkt aantal interactiemomenten tussen de medewerkers en de kinderen. Over het algemeen zagen we weinig verandering in de kinderopvangomgeving binnen de interventie- en controlegroep. Het programma

Gezonde Kinderopvang loopt al langere tijd en de informatie en bijbehorende materialen zijn openbaar beschikbaar. De aandacht voor gezonde leefstijl is maatschappelijk gezien toegenomen, dus het is goed mogelijk dat op verschillende locaties al aan een aantal leefstijlthema's is gewerkt. Dit geldt voor zowel de interventie- als controlegroep. Ook is de interventieperiode relatief kort, binnen een jaar kun je niet op alle 10 thema's veranderingen verwachten. Het aantal geïnccludeerde interventie- en controlelocaties was te beperkt om veranderingen als gevolg van het programma (interventie-effect) statistisch te kunnen toetsen. Om deze reden zijn de gegevens beschrijvend weergegeven. Bij het inplannen van de observaties is geprobeerd om de voor- en nameting bij dezelfde groep uit te voeren. Dit was helaas niet altijd mogelijk. Ook wanneer de (student)onderzoekers wel twee keer naar dezelfde groep konden gaan, betekende dit niet automatisch dat dezelfde medewerkers (en kinderen) aanwezig waren.

Concluderend, we observeerden weinig consistente veranderingen in het aanbod en opvoedpraktijken van medewerkers, ten aanzien van de gezondheidsthema's van het programma Gezonde Kinderopvang, in zowel de interventie- als controlegroep. In de kinderopvang wordt op een aantal onderdelen goed gewerkt aan de gezonde leefstijl van (jonge) kinderen, zoals het schenken van water en thee zonder suiker, het aanbieden van bruin/volkoren brood, het wassen van de handen na toiletbezoek en werd er op veel locaties uitdagend gespeeld. Er zijn ook onderdelen waar verbetering mogelijk is. Zo werden er op veel locaties zoute en zoete snacks gegeten, werden kinderen niet betrokken bij het voorbereiden van tussendoormomenten, waren traktaties (indien geobserveerd) vaak niet gezond en werd er op enkele kinderdagverblijven gebruik gemaakt van een scherm. Ook speelden medewerkers nauwelijks actief mee met de kinderen tijdens de verschillende momenten waarop bewogen kon worden.

Literatuurlijst

Brink, L., Postma-Smeets, A., Stafleu, A., Wolvers, D. (2020). Richtlijnen Schijf van Vijf. Den Haag. *Stichting Voedingscentrum Nederland*.

Brown, T., Moore, T.H.M., Hooper, L., Gao, Y., Zayegh, A., Ijaz, S., Elwenspoek, M., Foxen, S.C., Magee, L., O'Malley, C., Waters, E., Summerbell, C.D. (2019). Interventions for preventing obesity in children. *Cochrane Database of Systematic Reviews*, (7).

Frans, E., Franck, T., Janssens, K., Storms, O., & Sensoa vzw. (2024). Normatieve lijst Sensoa Vlaggensysteem: seksueel gedrag inschatten en reageren. <https://www.sensoa.be/sites/default/files/normatieve-lijst-sensoa-vlaggensysteem-2022.pdf>

Gezonde kinderopvang. (z.d.) *Home*. Geraadpleegd op 31 mei 2024, van <https://www.gezondekinderopvang.nl/>

Kenniscentrum Sport en Bewegen. (z.d.) *Beweegadvies 0-4 jarigen*. Geraadpleegd op 7 november 2024, van <https://www.kenniscentrumsportenbewegen.nl/beweegrichtlijnen/beweegadvies-0-4-jarigen/>

Kenniscentrum Sport en Bewegen (z.d.) *Beweegrichtlijnen*. Geraadpleegd op 7 november 2024, van <https://www.kenniscentrumsportenbewegen.nl/beweegrichtlijnen/>

Kuiper, J., Veiligheid, N. L., & Van Rooijen, M. (2017). Position paper Risicovol spelen. *Universiteit voor Humanistiek: Utrecht, The Netherlands*.

Larson, N., Ward, D. S., Neelon, S. B., & Story, M. (2011). What role can child-care settings play in obesity prevention? A review of the evidence and call for research efforts. *Journal of the American Dietetic Association*, 111(9), 1343-1362.

Nederlands Jeugdinstituut (z.d.) *Mediaopvoeding*. Geraadpleegd op 16 juli 2024, van <https://www.nji.nl/mediaopvoeding>

van de Kolk, I., Gerards, S. M., Harms, L. S., Kremers, S. P., & Gubbels, J. S. (2019). The effects of a comprehensive, integrated obesity prevention intervention approach (SuperFIT) on children's physical activity, sedentary behavior, and BMI z-score. *International journal of environmental research and public health*, 16(24), 5016.

van de Kolk, I., Gerards, S. M., Harms, L. S., Kremers, S. P., van Dinther-Erkens, A. M., Snellings, M., & Gubbels, J. S. (2020). Study protocol for the evaluation of "SuperFIT", a multicomponent nutrition and physical activity intervention approach for preschools and families. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(2), 603.

Streppel, M.T.; Toussaint, N.; Vlasblom, Eline (2024). Observatielijst Evaluatie Gezonde Kinderopvang [Observation list Evaluation Healthy Childcare]. University of Amsterdam / Amsterdam University of Applied Sciences. Online resource. <https://doi.org/10.21943/auas.25480036.v1>

Tonge, K. L., Mavilidi, M., & Jones, R. A. (2024). An updated systematic review of correlates of children's physical activity and sedentary time in early childhood education services. *Child: Care, Health and Development*, 50(3), e13265.

Voedingscentrum. (z.d.). *Een gezond voedingsbeleid in de kinderopvang*. Geraadpleegd op 16 juli 2024, van <https://www.voedingscentrum.nl/professionals/kinderopvang/een-gezond-voedingsbeleid-in-de-kinderopvang.aspx>

Voedingscentrum. (2021). Invloed van opvoeding op eetgedrag van kinderen. Beschikbaar via <https://webshop.voedingscentrum.nl/wp-content/uploads/2022/04/Invloed-van-opvoeding-op-eetgedrag-kinderen.pdf>

- Wang, X., Wu, L., Liu, Q., & Wu, Y. (2022). Dietary environment in early care and education settings and young Children's eating behavior: A systematic review of literature. *American Journal of Health Behavior*, 46(5), 541-557.
- Ward, D., Hales, D., Haverly, K., Marks, J., Benjamin, S., Ball, S., & Trost, S. (2008). An instrument to assess the obesogenic environment of child care centers. *American Journal of Health Behavior*, 32(4), 380-386.
- Ward, S., Bélanger, M., Donovan, D., & Carrier, N. (2015). Systematic review of the relationship between childcare educators' practices and preschoolers' physical activity and eating behaviours. *Obesity reviews*, 16(12), 1055-1070.
- Wolfenden, L., Barnes, C., Jones, J., Finch, M., Wyse, R. J., Kingsland, M., ... & Yoong, S. L. (2020). Strategies to improve the implementation of healthy eating, physical activity and obesity prevention policies, practices or programmes within childcare services. *Cochrane Database of Systematic Reviews*, (2).
- Woods, A. J., Probst, Y. C., Norman, J., Wardle, K., Ryan, S. T., Patel, L., ... & Okely, A. D. (2022). Correlates of physical activity and sedentary behaviour in children attending before and after school care: a systematic review. *BMC Public Health*, 22(1), 2364.
- Zhang, Z., Pereira, J. R., Sousa-Sa, E., Okely, A. D., Feng, X., & Santos, R. (2018). Environmental characteristics of early childhood education and care centres and young children's weight status: A systematic review. *Preventive medicine*, 106, 13-25.
- Zhou, Y. E., Emerson, J. S., Levine, R. S., Kihlberg, C. J., & Hull, P. C. (2014). Childhood obesity prevention interventions in childcare settings: systematic review of randomized and nonrandomized controlled trials. *American Journal of Health Promotion*, 28(4), e92-e103.

Appendix A: Toestemmingsverklaring medewerkers

Deelname aan het onderzoek naar Gezonde Kinderopvang (observaties)

Met deze brief krijg je informatie over het onderzoek dat TNO en de Hogeschool van Amsterdam uitvoert naar het landelijke programma Gezonde Kinderopvang.

Wat is Gezonde Kinderopvang?

Bij Gezonde Kinderopvang gaan kinderopvangorganisaties aan de slag met gezonde thema's. Bijvoorbeeld met het thema voeding of bewegen. Meer informatie over Gezonde Kinderopvang staat op www.gezondekinderopvang.nl.

1. Waarom dit onderzoek?

Met dit onderzoek kijken TNO en de Hogeschool van Amsterdam of het programma Gezonde Kinderopvang werkt. Jouw kinderopvangorganisatie doet mee aan het onderzoek naar Gezonde Kinderopvang. De onderzoekers willen graag weten wat het effect van Gezonde Kinderopvang is op de kennis, de vaardigheden en het gedrag van pedagogisch professionals op het gebied van gezondheid.

Wij doen dit onderzoek bij organisaties die wel en die nog niet meedoen met Gezonde Kinderopvang. We voeren het onderzoek uit voordat de organisaties meedoen met Gezonde Kinderopvang en nog een keer, na 1 jaar.

2. Wat vragen we van je?

Met het toestemmingsformulier onderaan deze brief vragen wij of je het goed vindt dat er twee onderzoeksassistenten in jouw groep komen kijken. Zij kijken naar wat de pedagogisch professionals doen om de ontwikkeling van kinderen te stimuleren en bijvoorbeeld naar hoeveel de kinderen bewegen, wat zij eten en drinken en of zij ingesmeerd worden met zonnebrandcrème.

De twee onderzoeksassistenten komen 1 dag observeren in de groep. Zij doen dit alleen door te kijken en op te schrijven wat zij zien in de groep. Ze schrijven niet op welke pedagogisch professional wat doet. Ook worden geen namen van de pedagogisch professional opgeschreven.

3. Meedoen is vrijwillig

Meedoen aan het onderzoek is vrijwillig. Je kunt aangeven dat je niet wil dat er onderzoekers in jouw

groep komen kijken. Dan geef je geen toestemming voor het onderzoek onderaan deze brief. Je hoeft hiervoor geen reden op te geven. Als je geen toestemming geeft, komen er geen onderzoekers kijken in de groep.

4. Vertrouwelijkheid van de gegevens

TNO en de Hogeschool van Amsterdam vinden jouw privacy belangrijk. Wij volgen de regels over privacy die in Nederland gelden. Alle gegevens die met het onderzoek worden verzameld, worden zorgvuldig behandeld. De gegevens worden gepseudonimiseerd. Dat betekent dat alleen de onderzoekers van TNO en de Hogeschool van Amsterdam weten in welke groepen de gegevens verzameld zijn. De anonieme onderzoeksgegevens worden mogelijk gepubliceerd in een openbare database. Meer informatie over hoe TNO met privacy omgaat is te vinden op <https://www.tno.nl/nl/over-tno/contact/corporate-legal/privacystatement/> of neem contact op met onze privacy officer: [REDACTED] Je kunt ook contact opnemen met een vertrouwenspersoon: [REDACTED] [REDACTED], zij is niet betrokken bij het onderzoek.

5. Mogen wij in jouw groep het onderzoek doen?

Ja: Vul het toestemmingsformulier in en zet je handtekening. Door je schriftelijke toestemming geef je aan dat je de informatie hebt begrepen en dat je instemt met meedoen aan het onderzoek.

Nee: Je kunt in het toestemmingsformulier aangeven dat je geen toestemming geeft voor het onderzoek in jouw groep. Dan komen er geen onderzoekers kijken in jouw groep.

6. Wil je verder nog iets weten?

Heb je naar aanleiding van deze informatie nog vragen of opmerkingen? Neemt u dan contact op met Eline Vlasblom (TNO) [REDACTED].

Met vriendelijke groet,

Eline Vlasblom
Onderzoeker en projectleider, TNO

Sandra Mul
Onderzoeker en coördinator, HvA

Toestemmingsformulier **Pedagogisch Professionals** voor onderzoek Gezonde Kinderopvang

Ik heb de informatiebrief gelezen. Ik kon vragen stellen over het onderzoek. Ik had genoeg tijd om te beslissen of ik toestemming wil geven voor het onderzoek.

Ik weet dat meedoen aan het onderzoek vrijwillig is. Ik weet dat als ik geen toestemming geef, er geen onderzoekers komen kijken in mijn groep. Daarvoor hoef ik geen reden te geven.

Kruis aan wat van toepassing is.

☐ JA, ik geef WEL toestemming voor dit onderzoek.

☐ NEE, ik geef GEEN toestemming voor dit onderzoek.

Naam : _____

Organisatie : _____

Datum : _____

Handtekening : _____

Appendix B: Informatiebrief voor ouders

Deelname van uw kinderopvangorganisatie aan het onderzoek naar Gezonde Kinderopvang

Beste ouder, verzorger,

Met deze brief krijgt u informatie over het onderzoek dat TNO en de Hogeschool van Amsterdam in de groep van uw kind uitvoert naar het landelijke programma Gezonde Kinderopvang.

Wat is Gezonde Kinderopvang?

Bij Gezonde Kinderopvang gaan kinderopvangorganisaties aan de slag met gezonde thema's. Bijvoorbeeld met het thema voeding of bewegen. Meer informatie over Gezonde Kinderopvang staat op www.gezondekinderopvang.nl.

Waarom dit onderzoek?

Met dit onderzoek kijken TNO en de Hogeschool van Amsterdam of het programma Gezonde Kinderopvang werkt. De onderzoekers willen graag weten wat de pedagogisch medewerkers van de groep van uw kind doen op het gebied van gezondheid.

Wat wordt er gedaan tijdens het onderzoek?

Tijdens het onderzoek komen twee onderzoeksassistenten in de groep van uw kind kijken. Bijvoorbeeld naar wat de pedagogisch medewerkers doen om de ontwikkeling van kinderen te stimuleren en hoeveel de kinderen bewegen, wat zij eten en drinken en of zij ingesmeerd worden met zonnebrandcrème.

De twee onderzoeksassistenten komen 1 dag observeren in de groep. Zij doen dit alleen door te kijken en op te schrijven wat zij zien in de groep. Ze schrijven niet op welk kind wat doet. Ook worden geen namen van kinderen opgeschreven.

Wilt u verder nog iets weten?

Heeft u naar aanleiding van deze informatie nog vragen of opmerkingen? Neemt u dan contact op met Eline Vlasblom (TNO) [REDACTED].

Met vriendelijke groet,

Eline Vlasblom

Onderzoeker en projectleider, TNO

Sandra Mul

Onderzoeker/coördinator, HvA

Appendix C: Observatielijst¹

Observatielijst Gezonde Kinderopvang

versie 11 november 2022

Deze observatielijst heeft als doel de implementatie van het programma Gezonde Kinderopvang in de kinderopvang d.m.v. observatie in kaart te brengen.

De lijst is gebaseerd op de gevalideerde Environment and Policy Assessment and Observation (EPAO) lijst van Ward et al (2008), aangepast en aangevuld met vragen gericht op het programma Gezonde Kinderopvang (extra onderwerpen). De antwoordopties van de EPAO zijn aangepast aan de Nederlandse kenmerken.

De observatielijst gaat over 10 thema's van Gezonde Kinderopvang:

- A. Voeding (tussendoormoment, broodmaaltijd, warme maaltijd, drinken gedurende de dag en traktaties)
- B. Bewegen (binnen, buiten)
- D. Groen/Natuurbeleving
- E. Dagritme & slaaproutines
- F. Mediaopvoeding
- G. Seksuele ontwikkeling
- H. Hygiëne
- I. Fysieke veiligheid
- J. Zonbescherming
- K. Middelengebruik (alleen voor buitenschoolse opvang [BSO])

Kruis in de onderstaande lijst(en) telkens één antwoordoptie aan, tenzij anders wordt aangegeven.

¹ De meest recente versie van de observatielijst is te verkrijgen via:
<https://doi.org/10.21943/auas.25480036.v1>

ALGEMENE INFORMATIE

*Maak indien mogelijk een **foto** van de tafel met eten/drinken en van de ruimtes binnen en buiten (zonder kinderen).*

Naam observator:										
Naam kinderopvangorganisatie:										
Plaats:										
Datum:										
Starttijd:										
Eindtijd:										
Weersomstandigheden:	☐ Zonnig ☐ Perioden met zon ☐ (Zwaar) bewolkt ☐ Enkele bui ☐ Regen of andere neerslag (<i>graag toelichten</i>)									
Aantal aanwezige kinderen tijdens observatie (ongeacht leeftijd):										
Aantal medewerkers op de groep tijdens observatie										
Soort opvang	☐ Kinderdagverblijf (KDV, hele dag) <table border="1" style="width: 100%;"> <tr> <td>☐ Leeftijd kinderen 0-4</td> <td>Aant kinderen 0-2 jr:</td> </tr> <tr> <td>☐ Leeftijd kinderen 2-4</td> <td>Aant kinderen 2 jr:</td> </tr> <tr> <td>☐ Met VVE</td> <td>Aant kinderen 3 jr:</td> </tr> <tr> <td>☐ Zonder VVE</td> <td></td> </tr> </table> ☐ Peuteropvang (halve dag) ☐ Met VVE ☐ Zonder VVE ☐ Buitenschoolse opvang (4-12 jr) ☐ Korte middag ☐ Lange middag (inclusief lunch) ☐ Vakantiedag		☐ Leeftijd kinderen 0-4	Aant kinderen 0-2 jr:	☐ Leeftijd kinderen 2-4	Aant kinderen 2 jr:	☐ Met VVE	Aant kinderen 3 jr:	☐ Zonder VVE	
☐ Leeftijd kinderen 0-4	Aant kinderen 0-2 jr:									
☐ Leeftijd kinderen 2-4	Aant kinderen 2 jr:									
☐ Met VVE	Aant kinderen 3 jr:									
☐ Zonder VVE										
Ruimte voor opmerkingen										

A.VOEDING

Tussendoormoment (TUSSENDOORMOMENT EEN AANTAL KEER PRINTEN EN MEENEMEN)

A1. Hoe laat was het tussendoormoment?	Start: __ : __ uur	Stop __ : __ uur
A1. Wordt het tussendoormoment aangekondigd of is er een ritueel rondom dit moment (bijv. een liedje zingen)?	☐ Ja, dit werd aangekondigd	
	☐ Ja, er was een ritueel (bijv. een liedje)	
	☐ Nee	
A2. Was de TV aan tijdens het tussendoormoment	☐ Ja	
	☐ Nee	
	☐ Er was geen TV aanwezig	
Ruimte voor opmerkingen		

Eten tijdens het tussendoormoment

A3. Door wie wordt het tussendoortje verzorgd (anders dan traktaties)?	☐ Kinderdagverblijf/BSO	
	☐ Ouders/verzorgers (meegenomen van thuis)	
	☐ Anders, namelijk	
		TURF hoeveel kinderen dit eten
A4. Door hoeveel kinderen wordt tijdens het tussendoormoment het volgende gegeten? <i>[Turf in het rechtervak hoe veel kinderen dit specifieke product eten. Voor één kind kun je meerdere producten turven]</i>	☐ Fruit	
	☐ Groente	
	☐ Volkoren cracker	
	☐ Beleg omschrijf beleg:	
	☐ Zoete of zoute snack (bijv. rijstwafel, soepstengel, rozijnen, koek)	
	☐ Anders, namelijk	
	☐ Anders, namelijk	
	☐ Anders, namelijk	

A5. Eten de medewerkers gezamenlijk of in het zicht / met de kinderen?		☐ Ja ☐ Nee (<i>dan hoeft A6 niet ingevuld te worden</i>)
		TURF hoeveel medewerkers dit eten
A6. Geef aan door hoeveel medewerkers tijdens het tussendoormoment de volgende producten gegeten worden. <i>[Turf in het rechtervak hoe vaak een product gegeten wordt, voor één medewerker kun je meerdere producten turven]</i>		
	☐ Volkoren cracker	
	<i>Omschrijf beleg</i>	
	<i>(bijv. rijstwafel, soepstengel, rozijnen of koek)</i>	

Drinken tijdens het tussendoormoment

A7. Door wie wordt het drinken verzorgd?		☐ Kinderdagverblijf/BSO ☐ Ouders/Verzorgers ☐ Anders, namelijk
		TURF hoeveel kinderen dit drinken
A8. Door hoeveel kinderen wordt tijdens het tussendoormoment het volgende gedronken ? <i>[Turf in het rechtervak hoe vaak een product gedronken wordt, voor één kind kun je meerdere producten turven]</i>	☐ Water (kraanwater)	
	☐ Halfvolle melk, karnemelk of magere yoghurt drank zonder toevoegingen	
	☐ (Vruchten)thee zonder suiker	
	☐ Gezoete dranken, incl. sap, gezoete melkproducten en thee met suiker	
	☐ Anders, namelijk	
	☐ Anders, namelijk	
	☐ Anders, namelijk	

		TURF hoeveel medewerkers dit drinken
A9. Geef aan door hoeveel medewerkers tijdens het tussendoormoment de volgende producten gedronken worden.	☐ Water (kraanwater)	
	☐ Halfvolle melk, karnemelk of magere yoghurt drank zonder toevoegingen	
	☐ Thee of koffie <i>zonder</i> suiker	
	☐ Thee of koffie <i>met</i> suiker	
	☐ Thee of koffie (<i>weet niet of het met of zonder suiker is</i>)	
	☐ Gezoete dranken, incl. sap of gezoete melkproducten	
	☐ Anders, nl.	
	☐ Anders, nl.	
	☐ Niets	

Interacties tijdens het tussendoormoment

A10. Kruis aan welke interacties worden waargenomen tussen de medewerkers en kinderen

Interactie	Ja	Nee	NVT
1. Praten de medewerkers met de kinderen over gezond eten en water drinken?	☐	☐	☐
2. Geven de medewerkers complimenten of positieve opmerkingen over het consumeren van gezonde producten aan de kinderen?	☐	☐	☐
3. Forceren de medewerkers kinderen om meer te eten dan ze willen, zoals 'eet je bord leeg'?	☐	☐	☐
4. Wordt eten gebruikt als middel om gewenst gedrag te belonen?	☐	☐	☐
5. Wordt eten gebruikt als middel om ongewenst gedrag te straffen?	☐	☐	☐
6. Wordt eten gebruikt als middel om kinderen die overstuur zijn te troosten of te kalmeren?	☐	☐	☐
Ruimte voor opmerkingen			

A11. Kruis aan welke strategieën de medewerkers gebruiken om kinderen nieuwe producten te laten proeven?

Strategie	Ja	Nee	NVT
1. Nieuwe producten worden eerst gegeven, vóór bekende producten.	☐	☐	☐
2. De medewerkers laten de kinderen kennis maken met de nieuwe producten / stimuleren de kinderen om iets nieuws te proberen (evt. voordat ze de kinderen lieten proeven).	☐	☐	☐
3. De medewerkers laten de kinderen alle zintuigen gebruiken bij het ontdekken van nieuwe producten (kijken, ruiken, voelen, proeven).	☐	☐	☐
4. Het is kinderen toegestaan om nieuwe producten in de mond te stoppen maar niet op te eten, als ze het niet lekker vonden.	☐	☐	☐
5. De medewerkers betrekken de kinderen in de voorbereidingen van het tussendoormoment.	☐	☐	☐
6. De medewerkers presenteren de producten op een leuke manier (fruitspiesjes, gezichtjes etc.) om de producten aantrekkelijk te maken.	☐	☐	☐
7. De medewerkers presenteren de producten in een alternatieve vorm (smoothie, gekookt etc.) om de kinderen te stimuleren te proeven.	☐	☐	☐
8. Anders, namelijk...			

Broodmaaltijd

A12. Hoe laat was de broodmaaltijd?	Start: __:__ uur	Stop __:__ uur
A13. Wordt het tussendoormoment aangekondigd of is er een ritueel rondom dit moment (bijv. een liedje zingen)?	☐ Ja, werd aangekondigd	
	☐ Ja, er was een ritueel (bijv. een liedje)	
	☐ Nee	
A14. Was de TV aan tijdens de broodmaaltijd?	☐ Ja	
	☐ Nee	
	☐ Er was geen TV aanwezig	
Ruimte voor opmerkingen		

Eten tijdens de broodmaaltijd

A15. Door wie wordt de broodmaaltijd verzorgd?	☐ Kinderdagverblijf/BSO	
	☐ Ouders/Verzorgers	
	☐ Anders, namelijk	
A16. Smeren kinderen zelf hun brood?	☐ Ja	
	☐ Nee	
		TURF hoeveel kinderen dit eten
A17. Door hoeveel kinderen worden deze verschillende soorten brood gegeten? [Turf in het rechtervak hoe veel kinderen deze broodsoorten eten. Voor één kind kun je meerdere producten turven]	☐ (Licht) bruin brood	
	☐ Volkorenbrood	
	☐ Wit brood	
	☐ Anders, namelijk	
	☐ Anders, namelijk	
A18. Door hoeveel kinderen worden deze verschillende soorten broodbeleg gegeten tijdens de broodmaaltijd? [Turf in het rechtervak hoe veel kinderen deze soorten broodbeleg eten. Voor één kind kun je meerdere soorten beleg turven]	☐ Halvarine of margarine uit een kuipje	
	☐ Roomboter	
	☐ Fruit, geprakt of in kleine stukjes	
	☐ Groente of een groentespread zonder zout en suiker	
	☐ Zuivelspread of hüttenkäse	
	☐ Minder vette kaas of smeerkaas soorten (20+ en 30+), met minder zout	
	☐ Notenpasta of pindakaas zonder zout en suiker	
	☐ Ei	
	☐ Gewone pindakaas	
	☐ (Halva)jam	
	☐ Vruchtenhagel	
☐ Appelstroop, vruchtenstroop of honing		

	☐ Komkommer-, tonijn, selderie-, zalm, of eiersalade of sandwichspread	
	☐ Hummus	
	☐ Minder vette en minder zoute vleeswaren zoals kipfilet	
	☐ Vega vleeswaren	
	☐ Gewone (harde) kaas en smeerkaas, incl. gewone 20+ en 30+ kaas	
	☐ Gewone vleeswaren	
	☐ (Smeer)leverworst	
	☐ Filet americain, ossenworst, carpaccio, of ander rauw vlees	
	☐ Hagelslag, chocoladepasta	
	☐ Onbekend	
	☐ Anders, namelijk	
	☐ Anders, namelijk	
A19. Wordt de broodmaaltijd aangevuld met groente (rauwkost) of fruit?	☐ Ja ☐ Nee	
A20. Eten de medewerkers gezamenlijk met de kinderen?	☐ Ja ☐ Nee (<i>dan hoeft A21 en A22 niet ingevuld te worden</i>)	
		TURF hoeveel medewerkers dit eten
A21. Door hoeveel medewerkers worden deze verschillende soorten brood gegeten? <i>[Turf in het rechtervak hoe veel medewerkers deze broodsoorten eten. Voor één medewerker kun je meerdere producten turven]</i>	☐ (Licht) bruin brood	
	☐ Volkorenbrood	
	☐ Wit brood	
	☐ Anders, namelijk	
	☐ Anders, namelijk	
A22. Door hoeveel medewerkers worden deze verschillende soorten broodbeleg gegeten tijdens de broodmaaltijd? <i>[Turf in het rechtervak hoe veel medewerkers deze soorten broodbeleg eten. Voor één medewerker kun je meerdere soorten beleg turven]</i>	☐ Halvarine of margarine uit een kuipje	
	☐ Fruit, geprakt of in kleine stukjes	
	☐ Groente of een groentespread zonder zout en suiker	
	☐ Zuivelspread of hüttenkäse	
	☐ Minder vette kaas of smeerkaas soorten (20+ en 30+), met minder zout	
	☐ Notenpasta of pindakaas zonder zout en suiker	
	☐ Ei	
	☐ Gewone pindakaas	

	☐ (Halva)jam	
	☐ Vruchtenhagel	
	☐ Appelstroop, vruchtenstroop of honing	
	☐ Komkommer-, tonijn, selderie-, zalm, of eiersalade of sandwichspread	
	☐ Hummus	
	☐ Minder vette en minder zoute vleeswaren zoals kipfilet	
	☐ Vega vleeswaren	
	☐ Gewone (harde) kaas en smeerkaas, incl. gewone 20+ en 30+ kaas	
	☐ Gewone vleeswaren	
	☐ (Smeer)leverworst	
	☐ Filet americain, ossenworst, carpaccio, of ander rauw vlees	
	☐ Hagelslag, chocoladepasta	
	☐ Onbekend	
	☐ Anders, namelijk	
	☐ Anders, namelijk	

Drinken tijdens de broodmaaltijd

A23. Door wie wordt het drinken verzorgd?	☐ Kinderdagverblijf/BSO	
	☐ Ouders/verzorgers	
	☐ Anders, namelijk	
		TURF hoeveel kinderen dit drinken
A24. Door hoeveel kinderen wordt tijdens de broodmaaltijd het volgende gedronken ? <i>[Turf in het rechtervak hoe vaak een product gedronken wordt, voor één kind kun je meerdere producten turven]</i>	☐ Water (kraanwater)	
	☐ Halfvolle melk, karnemelk of magere yoghurt drank zonder toevoegingen	
	☐ (Vruchten)thee zonder suiker	
	☐ Gezoete dranken, incl. sap, gezoete melkproducten en thee met suiker	
	☐ Anders, namelijk	
	☐ Anders, namelijk	
	☐ Anders, namelijk	

		TURF hoeveel medewerkers dit drinken
A25. Door hoeveel medewerkers wordt tijdens de broodmaaltijd het volgende gedronken? <i>[Turf in het rechtervak hoe vaak een product gedronken wordt, voor één medewerker kun je meerdere producten turven]</i>	☐ Water (kraanwater)	
	☐ Halfvolle melk, karnemelk of magere yoghurt drank zonder toevoegingen	
	☐ Thee of koffie <i>zonder</i> suiker	
	☐ Thee of koffie <i>met</i> suiker	
	☐ Thee of koffie (<i>onbekend</i> 'met of zonder suiker')	
	☐ Gezoete dranken, incl. sap of gezoete melkproducten	
	☐ Anders, namelijk	
	☐ Niets	

Interacties tijdens de broodmaaltijd

A26. Kruis aan welke interacties je hebt waargenomen tussen medewerkers en kinderen, tijdens de broodmaaltijd

Interactie	Ja	Nee	NVT
1. De medewerkers praten met de kinderen over de producten die ze eten.	☐	☐	☐
2. De medewerkers zijn enthousiaste rolmodellen voor het eten van gezonde producten, <i>dwz ze spreken hun enthousiasme expliciet uit.</i>	☐	☐	☐
3. De medewerkers stimuleren kinderen om nieuwe producten te proeven.	☐	☐	☐
4. De medewerkers geven complimenten over het consumeren van producten aan de kinderen.	☐	☐	☐
a. De medewerkers geven complimenten over het consumeren van gezonde producten aan de kinderen.	☐	☐	☐
b. De medewerkers geven complimenten over het consumeren van ongezonde producten aan de kinderen.	☐	☐	☐
5. De medewerkers zitten bij de kinderen aan tafel tijdens de broodmaaltijd.	☐	☐	☐
6. De medewerkers passen een gezaghebbende opvoedingsstijl (dwz: er zijn duidelijke regels en de medewerkers reageren invoelend op de kinderen) toe tijdens de broodmaaltijd.	☐	☐	☐

A27. Kruis aan welke strategieën voor zelfregulering gebruikt worden

Strategie	Ja	Nee	NVT
1. De medewerkers zetten kinderen verbaal onder druk om te eten.	☐	☐	☐
2. De medewerkers bieden pas een tweede portie aan als zij zijn nagegaan of de kinderen nog honger hebben.	☐	☐	☐
3. De medewerkers doen geen pogingen om na te gaan of de kinderen nog honger hebben voordat zij een tweede portie aanbieden.	☐	☐	☐
4. De medewerkers verwijderen het bord zonder te vragen of de kinderen vol zitten, wanneer de kinderen minder dan een halve broodmaaltijd (boterham is nog niet op) hebben gegeten.	☐	☐	☐
5. De medewerkers verwijderen het bord nadat zij gevraagd hebben of de kinderen verzadigd zijn, wanneer de kinderen minder dan een halve broodmaaltijd hebben gegeten.	☐	☐	☐
6. De medewerkers eisen dat de kinderen aan tafel blijven zitten totdat zij hun bord hebben leeggegeten. (<i>broodkorsten mogen blijven liggen</i>).	☐	☐	☐
<i>Ruimte voor opmerkingen</i>			

A28. Kruis aan of de medewerkers beloningen of steekpenningen tijdens de broodmaaltijd gebruiken

Strategie	Ja	Nee	NVT
1. De medewerkers beloven iets anders dan eten om kinderen te stimuleren om te eten.	☐	☐	☐
2. De medewerkers gebruiken eten als middel om kinderen te stimuleren om producten te eten die zij minder waarderen.	☐	☐	☐
3. De medewerkers gebruiken eten als middel om gewenst gedrag te belonen of ongewenst gedrag te straffen.	☐	☐	☐
4. De medewerkers gebruiken eten als middel om kinderen die overstuurd zijn te troosten of te kalmeren.	☐	☐	☐
<i>Ruimte voor opmerkingen</i>			

Warme maaltijd (indien van toepassing)

A29. Hoe laat was de warme maaltijd?	Start: __ : __ uur	Stop __ : __ uur
A30. Wordt de warme maaltijd aangekondigd of is er een ritueel rondom dit moment (bijv. een liedje zingen)?	☐ Ja, werd aangekondigd	
	☐ Ja, er was een ritueel (bijv. een liedje)	
	☐ Nee	
A31. Was de TV aan tijdens de warme maaltijd?	☐ Ja	
	☐ Nee	
	☐ Er was geen TV aanwezig	
Ruimte voor opmerkingen		

Eten tijdens de warme maaltijd

A32. Door wie wordt de warme maaltijd verzorgd?	☐ Kinderdagverblijf/BSO ☐ Ouders/Verzorgers ☐ Externe cateraar ☐ Anders, namelijk	
A33. Scheppen de kinderen zelf hun eten op?	☐ Ja ☐ Nee	
Toelichting		
		TURF hoeveel kinderen dit eten
A34. Welke zetmeelbronnen (pasta, rijst, aardappelen) eten de kinderen tijdens de warme maaltijd? <i>[NB turf door hoeveel kinderen een zetmeelproduct gegeten wordt, voor één kind kun je meerdere producten turven]</i>	☐	
	☐	
	☐	
	☐	
	☐	
	☐	
A35. Welke soorten vlees en vleesvervangers eten de kinderen tijdens de warme maaltijd? <i>[NB turf door hoeveel kinderen vlees(vervanger) gegeten wordt, meerdere producten per kind mogelijk]</i>	☐	
	☐	
	☐	
	☐	
	☐	
A36. Welke soorten groenten eten de kinderen tijdens de warme maaltijd? <i>[NB turf door hoeveel kinderen bepaalde groente gegeten wordt, meerdere producten per kind mogelijk]</i>	☐	
	☐	
	☐	
	☐	
	☐	

A37. Eten de medewerkers gezamenlijk met de kinderen?		☐ Ja ☐ Nee (<i>dan hoeft A38 niet ingevuld te worden</i>)
		TURF hoeveel medewerkers dit eten
A38. Welke zetmeelbronnen eten de medewerkers tijdens de warme maaltijd? <i>[NB turf door hoeveel medewerkers ..., meerdere producten per medewerker mogelijk]</i>	☐	
	☐	
	☐	
	☐	
	☐	
A39. Welke soorten vlees en vleesvervangers eten de medewerkers tijdens de warme maaltijd? <i>[NB turf door hoeveel medewerkers ..., meerdere producten per medewerker mogelijk]</i>	☐	
	☐	
	☐	
	☐	
	☐	
A40. Welke soorten groenten eten de medewerkers tijdens de warme maaltijd? <i>[NB turf door hoeveel medewerkers ..., meerdere producten per medewerker mogelijk]</i>	☐	
	☐	
	☐	
	☐	
	☐	

Drinken tijdens de warme maaltijd

A41. Door wie wordt het drinken verzorgd?		☐ Kinderdagverblijf/BSO ☐ Ouders/verzorgers ☐ Anders, namelijk
		TURF hoeveel kinderen dit drinken
A42. Door hoeveel kinderen wordt tijdens de warme maaltijd het volgende gedronken ? <i>[Turf in het rechtervak hoe vaak een product gedronken wordt, voor één kind kun je meerdere producten turven]</i>	☐ Water (kraanwater)	
	☐ Halfvolle melk, karnemelk of magere yoghurt drank zonder toevoegingen	
	☐ (Vruchten)thee zonder suiker	
	☐ Gezoete dranken, incl. sap, gezoete melkproducten en thee met suiker	
	☐ Anders, namelijk	
	☐ Anders, namelijk	
	☐ Anders, namelijk	

		TURF hoeveel medewerkers dit drinken
A43. Door hoeveel medewerkers wordt tijdens de broodmaaltijd het volgende gedronken ? <i>[Turf in het rechtervak hoe vaak een product gedronken wordt, voor één medewerker kun je meerdere producten turven]</i>	☐ Water (kraanwater)	
	☐ Halfvolle melk, karnemelk of magere yoghurt drank zonder toevoegingen	
	☐ Thee of koffie zonder suiker	
	☐ Thee of koffie met suiker	
	☐ Thee of koffie (weet niet of het met of zonder suiker is)	
	☐ Gezoete dranken, incl. sap of gezoete melkproducten	
	☐ Anders, namelijk	
	☐ Niets	

Interacties tijdens de warme maaltijd

A44. Kruis aan hoe vaak de volgende interacties waargenomen worden tussen medewerkers en kinderen

Interactie	Ja	Nee	NVT
1. De medewerkers praten met de kinderen over de producten die ze eten.	☐	☐	☐
2. De medewerkers zijn enthousiaste rolmodellen voor het eten van gezonde producten (<i>dwz ze spreken hun enthousiasme expliciet uit</i>).	☐	☐	☐
3. De medewerkers stimuleren kinderen om nieuwe producten te proeven.	☐	☐	☐
4. De medewerkers geven complimenten over het consumeren van producten aan de kinderen.	☐	☐	☐
a. De medewerkers geven complimenten over het consumeren van gezonde producten aan de kinderen.	☐	☐	☐
b. De medewerkers geven complimenten over het consumeren van ongezonde producten aan de kinderen.	☐	☐	☐
5. De medewerkers zitten bij de kinderen aan tafel tijdens de warme maaltijd.	☐	☐	☐
6. De medewerkers passen een gezaghebbende opvoedingsstijl (dwz: er zijn duidelijke regels en de medewerkers reageren invoelend op de kinderen) toe tijdens de warme maaltijd.	☐	☐	☐
7. Helpen de medewerkers de kinderen met eten (eten aanbieden of voeren)?	☐	☐	☐
Ruimte voor opmerkingen			

A45. Kruis aan welke strategieën voor zelfregulering gebruikt worden tijdens de warme maaltijd

Strategie	Ja	Nee	NVT
1. De medewerkers zetten kinderen onder druk om te eten/ bord leeg te eten	☐	☐	☐
2. De medewerkers bieden pas een tweede portie aan zij zijn nagegaan of de kinderen nog honger hebben.	☐	☐	☐
3. De medewerkers doen geen pogingen om na te gaan of de kinderen nog honger hebben voordat zij een tweede portie aanbieden.	☐	☐	☐
4. De medewerkers verwijderen het bord zonder te vragen of de kinderen vol zitten, wanneer de kinderen minder dan een halve maaltijd hebben gegeten.	☐	☐	☐
5. De medewerkers verwijderen het bord nadat zij gevraagd hebben of de kinderen vol zitten, wanneer de kinderen minder dan een halve maaltijd hebben gegeten.	☐	☐	☐
6. De medewerkers vereisen dat de kinderen aan tafel blijven zitten totdat zij hun bord hebben leeggegeten.	☐	☐	☐
7. Er is veel (negatieve) aandacht als een kind iets niet wil eten/ niet lust.	☐	☐	☐
<i>Ruimte voor opmerkingen</i>			

A46. Kruis aan of de medewerkers beloningen of steekpenningen tijdens de warme maaltijd gebruiken.

Strategie	Ja	Nee	NVT
1. De medewerkers beloven iets anders dan eten om kinderen te stimuleren om te eten.	☐	☐	☐
2. De medewerkers gebruiken eten als middel om kinderen te stimuleren om producten te eten die zij minder waarderen.	☐	☐	☐
3. De medewerkers gebruiken eten als middel om gewenst gedrag te belonen of ongewenst gedrag te straffen.	☐	☐	☐
4. De medewerkers gebruiken eten als middel om kinderen die overstuurd zijn te troosten of te kalmeren.	☐	☐	☐
<i>opmerkingen</i>			

Drinken gedurende de dag

A47. Is water of thee zonder suiker beschikbaar voor de kinderen in de binnenruimte?	☐ Ja, kinderen kunnen water drinken op eigen initiatief (bijv. waterfontein of bekers gevuld met water die klaarstaan op een tafel)
	☐ Ja, maar kinderen dienen dit aan te geven bij de medewerkers
	☐ Nee, er is geen kraan makkelijk toegankelijk voor de kinderen en de medewerkers
A48. Is water of thee zonder suiker beschikbaar voor de kinderen in de buitenruimte?	☐ Ja, kinderen kunnen water drinken op eigen initiatief (bijv. waterfontein of bekers gevuld met water die klaarstaan op een tafel)
	☐ Ja, maar kinderen dienen dit aan te geven bij de medewerkers
	☐ Nee
A49. Stimuleren de medewerkers kinderen om water of thee zonder suiker drinken?	☐ Ja, regelmatig gedurende de dag en niet alleen op specifieke momenten, zoals na het buitenspelen
	☐ Ja, op specifieke momenten, zoals na het buitenspelen of bij het tussendoormoment
	☐ Nee
A50. Drinken de kinderen gezoete dranken gedurende de dag?	☐ Ja, kinderen kunnen zoete dranken drinken op eigen initiatief
	☐ Ja, maar kinderen dienen dit aan te geven bij de medewerkers
	☐ Nee, er zijn geen zoete dranken makkelijk toegankelijk voor de kinderen en de medewerkers

Traktaties (indien van toepassing)

A51. Hoe laat werd er getrakteerd?	__ : __ uur
A52. Door wie wordt de traktatie verzorgd?	☐ Kinderdagverblijf/BSO
	☐ Ouders/verzorgers
	☐ Anders, namelijk
A53. Waar bestond de traktatie uit?	<i>Omschrijving:</i>
A54. Hoe gingen de medewerkers om met de traktatie?	☐ De kinderen mochten direct van de traktatie eten.
	☐ De kinderen kregen de traktatie mee naar huis.
	☐ Anders, namelijk

B.BEWEGEN *Binnen en buitenspelen* (BEWEGEN EEN AANTAL KEER PRINTEN EN MEENEMEN)

(1 blad invullen per activiteit. Dus als ze een half uur buiten spelen, waarvan 10 min vrij spel, 15min. een georganiseerde beweegactiviteit en weer 5 min vrij spel, dan 3 aparte formulieren invullen)

B1. Hoe laat was de activiteit? (NB Inloop 's ochtends telt niet mee)	Start: __ : __ uur	Stop __ : __ uur						
B2. Welk type activiteit/spel?	☐ Vrij spel ☐ Georganiseerde activiteit of spel, namelijk: <table border="1"> <tr><td>☐ Georganiseerde beweegactiviteit</td></tr> <tr><td>☐ Seizoens-activiteit/ thema-activiteit</td></tr> <tr><td>☐ Uitje</td></tr> <tr><td>☐ Wandeling</td></tr> <tr><td>☐ Kringactiviteit</td></tr> <tr><td>☐ Anders</td></tr> </table>		☐ Georganiseerde beweegactiviteit	☐ Seizoens-activiteit/ thema-activiteit	☐ Uitje	☐ Wandeling	☐ Kringactiviteit	☐ Anders
☐ Georganiseerde beweegactiviteit								
☐ Seizoens-activiteit/ thema-activiteit								
☐ Uitje								
☐ Wandeling								
☐ Kringactiviteit								
☐ Anders								
	Beschrijf de georganiseerde activiteit:							
B3. Waar speelden de kinderen?	☐ Binnen ☐ Buiten							
B4. Spelen kinderen zittend? (bijv. een puzzel of tekening aan een tafel maken, of zitten in een kring)	☐ Ja ☐ Nee ☐ Deels (een deel van de tijd of een deel van de kinderen)	Stimuleren de medewerkers de kinderen om op een stoel te blijven zitten? (met opmerkingen bijv.) ☐ Ja ☐ Nee						
B5. Speelden de medewerkers (fysiek) actief mee met de kinderen? (NB: samen aan tafel puzzel maken is niet 'fysiek actief meespelen')	☐ Ja ☐ Nee ☐ Deels (een deel van de tijd of een deel van de kinderen)							
B6. Werd los speelmaterialen gebruikt? (bijv. een bal, een fiets, speelgoed, etc.).	☐ Ja ☐ Nee							
Aanvullende aantekeningen over het beweeg-/zitgedrag:								

Interacties tijdens het spelen

B7. Werden (tijdens iedere beweegactiviteit) de volgende interacties waargenomen tussen de medewerkers en kinderen?

Interactie	Ja	Nee	NVT
1. Geven de medewerkers tijdens het spelen complimenten over het beweeggedrag, zoals 'goed gegooid'?	☐	☐	☐
2. Geven de medewerkers tijdens het spelen aanwijzingen om de fysieke activiteit te bevorderen , zoals 'probeer eens om nog hoger te springen'?	☐	☐	☐
3. Geven de medewerkers tijdens het spelen aanwijzingen om de fysieke activiteit te verminderen , zoals niet zo hard rennen of doe maar even rustig aan?	☐	☐	☐
4. Moedigt de medewerker het kind aan om iets spannends uit te proberen, bijv. net een stapje hoger/sneller/harder te gaan.	☐	☐	☐
5. Richt de medewerker de ruimte op een andere manier in zodat er uitdagend kan worden gespeeld? Denk bijv. aan stoelen op tafels, of objecten gebruiken	☐	☐	☐
6. Gebruiken de medewerkers ' <i>loose parts</i> ' bij het spelen. Loose parts zijn losse onderdelen, niet in de 1 ^e plaats bedoeld om te spelen. Een kind kan creatief spelen met <i>loose parts</i> en zijn fantasie bij kan gebruiken. Denk bijv. aan een autoband, kurken, steentjes kratten etc).	☐	☐	☐
Aanvullende aantekeningen over het beweeggedrag:			

B8. Hebben de kinderen (**over de hele dag bekeken**) de mogelijkheid om op de volgende manieren **uitdagend te spelen**?

De kinderen spelen...	Ja	Nee
a. ...met snelheid (zoals steppen, fietsen, schommelen)	☐	☐
b. ...met gevaarlijke voorwerpen (zoals messen, zagen)	☐	☐
c. ... uit het zicht (met inachtneming van de leeftijd)	☐	☐
d. ... trek- en duwspelen (zoals stoeien, worstelen)	☐	☐
e. ... op hoogte (zoals op een muurtje, in een boom, in een speeltoestel)	☐	☐
f. ...op/bij gevaarlijke plekken (zoals bij een vuurtje, bij drukke wegen of bij een sloot)	☐	☐

D.NATUURBELEVING

D1. Werd er gedurende de dag iets aan het thema groen en natuurbeleving gedaan? Bijv. spelen in een park/bos, een herfsttafel maken, naar een bos gaan, werken in een moestuin, thee zetten van zelf geplukte munt, een insecten/slakken/wormenhotel maken?	☐ Ja
	☐ Nee
D2. Omschrijf de activiteit:	

E.DAGRITME

E1. Is er iets beschikbaar zodat de structuur van de dag zichtbaar is? (bijv. dagritmekaarten)	☐ Ja
	☐ Nee
a. Zijn bijv. de dagritmekaarten duidelijk zichtbaar voor:	☐ Pedagogisch professionals
	☐ Kinderen
	☐ Ouders
E2. Wordt het dagritme daadwerkelijk uitgevoerd zoals aangegeven?	☐ Ja
	☐ Deels
	☐ Nee
E3. Is er een vaste ochtend/startactiviteit, bijv. beginnen in een kring (navragen):	☐ Ja
	☐ Nee
E4. Wordt de vaste startactiviteit daadwerkelijk uitgevoerd?	☐ Ja
	☐ Nee
	☐ NVT
E5. Is er een vaste afsluitende activiteit, bijv. eindigen in een kring (navragen)	☐ Ja
	☐ Nee
E6. Wordt de vaste afsluitende activiteit daadwerkelijk uitgevoerd?	☐ Ja
	☐ Nee
	☐ NVT

Slapen (alleen van toepassing voor dag- en peuteropvang):

E7. Hoeveel kinderen gaan proberen om te slapen?	___ aantal kinderen		
E8. Bij hoeveel kinderen lukt het slapen niet:	___ aantal kinderen		
E10. Gaan de kinderen op dezelfde tijd slapen?	☐ Ja	Start: __ : __ uur	Stop __ : __ uur
E11. Gaan de kinderen op dezelfde tijd slapen?	☐ Nee, vul hieronder in hoe laat de kinderen gaan slapen		
	___ kinderen	Start: __ : __ uur	Stop __ : __ uur
	___ kinderen	Start: __ : __ uur	Stop __ : __ uur
	___ kinderen	Start: __ : __ uur	Stop __ : __ uur
	___ kinderen	Start: __ : __ uur	Stop __ : __ uur
	___ kinderen	Start: __ : __ uur	Stop __ : __ uur
E12. Is er een slaapritueel? Bijv. een boekje lezen of een slaapliedje zingen?	☐ Ja ☐ Nee		
<i>Ruimte voor opmerkingen (bijv. als er kinderen gaan rusten of boekje lezen ipv slapen)</i>			

F.MEDIAOPVOEDING (MEDIAOPVOEDING EEN AANTAL KEER PRINTEN EN MEENEMEN)

(Meerdere vellen invullen als kinderen op meer momenten een scherm gebruiken)

F1. Werd er door de kinderen gebruik gemaakt van een scherm?	☐ Ja ☐ Nee (<i>ga door naar vraag F8</i>)	
F1. Hoe laat begon en eindigde de schermtijd?	Start __ : __ uur	Stop __ : __ uur
F2. Hoeveel kinderen gebruikten een scherm?	☐ Alle kinderen van de groep (gezamenlijke activiteit) __ aantal kinderen	
F3. Wat was het doel van het schermgebruik? (naar eigen inschatting)	☐ Ter verrijking bij het thema (bijv. een digitaal prentenboek naast het papieren prentenboek) ☐ Als hulpmiddel (zoals het maken van foto's of een ouderportaal)? ☐ Als inspiratiebron (DIY filmpjes van proefjes) ☐ Werken aan digitale geletterdheid van de kinderen ☐ Zodat de medewerker zelf even de handen vrij heeft	
Ruimte voor opmerkingen		
	TURF door hoeveel kinderen dit type scherm wordt gebruikt	
F4. Welk type scherm werd er gebruikt? [NB turf door hoeveel kinderen een bepaald type scherm wordt gebruikt. Per kind zijn meerdere schermen mogelijk]	☐ TV ☐ Computer ☐ Tablet ☐ Mobiele telefoon ☐ Anders, namelijk:	
F5. Werd de digitale activiteit gekoppeld aan een fysieke activiteit?	☐ Ja ☐ Nee	
F6. Praten medewerkers over wat kinderen zien op het scherm of online doen?	☐ Ja ☐ Nee	
F7. Werd er gegeten terwijl het scherm aan was?	☐ Ja ☐ Nee	
Ruimte voor opmerkingen		
F8. Maakt de medewerkers gebruik van een beeldscherm voor privé doeleinden, waar de kinderen bij zijn? (dus niet gerelateerd aan een activiteit voor kinderen), bijv. kijken op de smartphone.	☐ Ja ☐ Nee	
Ruimte voor opmerkingen		

G.SEKSUELE ONTWIKKELING

G1. Hadden kinderen vragen rond het thema seksuele ontwikkeling (bijv. waar komen baby's vandaan)?	○ Ja, en de medewerker(s) beantwoordde(n) de vraag
	○ Ja, en de medewerker(s) beantwoordde(n) de vraag niet
	○ Nee (Ga door naar vraag G4)
G2. Wat was de vraag?	
G3. Wat was het antwoord van de medewerker?	
G4. Kwam seksueel getint gedrag voor (tussen kinderen)? <i>Bijv. twee kinderen van 4 jaar oud zoenen elkaar tijdens vader en moedertje spelen, een meisje van 5 doet opzettelijk haar rokje omhoog en onderbroek uit op de speelplaats.</i>	o Ja
	o Nee (Ga door naar onderdeel H)
G5. Omschrijf het seksueel getinte gedrag:	
G6. Wat was de leeftijd van de kinderen?	Kind 1 — jaar
	Kind 2 — jaar
	Anders (beschrijf de leeftijdsrange van de groep kinderen): de leeftijden variëren van tot jaar
G7. Hoe reageerde de medewerkers op dit gedrag? [meerdere antwoorden mogelijk]	☐ De medewerkers reageerden niet.
	☐ De medewerkers reageerde positief, bijv. door vragen te stellen en/of het gedrag te benoemen en bevestigen.
	☐ De medewerkers reageerden door het kind af te leiden.
	☐ De medewerkers reageerden door het gedrag te benoemen en te begrenzen.
	☐ De medewerkers reageerden door uit te leggen waarom het niet oké is en wat er niet oké is.
	☐ De medewerkers reageerden door te confronteren en te verbieden.
	☐ De medewerkers reageerden legden uit waar het kind over de schreef is gegaan en welke criteria het heeft overtreden.
	☐ De medewerkers reageerden door te verbieden en te bestraffen.

H.HYGIENE

Hoe vaak werden de volgende hygiënemaatregelen toegepast?

H1. De <i>kinderen</i>	Ja, altijd	Ja soms wel, soms niet	Nee, meestal niet	NVT
Wassen de handen met water en zeep bij binnenkomst (ook na buitenspelen)	☐	☐	☐	☐
Wassen de handen voor het eten	☐	☐	☐	☐
Wassen de handen na het eten	☐	☐	☐	☐
Wassen de handen na bezoek aan de toilet	☐	☐	☐	☐

H2. De <i>medewerkers</i>	Ja, altijd	Ja soms wel, soms niet	Nee, meestal niet	NVT
Wassen de handen met water en zeep bij binnenkomst, bij de start van hun dienst	☐	☐	☐	☐
Wassen de handen bij binnenkomst, na een buitenactiviteit	☐	☐	☐	☐
Wassen de handen voor het eten	☐	☐	☐	☐
Wassen de handen na het eten	☐	☐	☐	☐
Wassen de handen na het verschonen van een kind	☐	☐	☐	☐

I. FYSIEKE VEILIGHEID (FYSIEKE VEILIGHEID EEN AANTAL KEER PRINTEN EN MEENEMEN)

I1. Gebeurden er (kleine of grote) ongevallen? (bijv. een kind valt, botst of doet zich op een andere manier pijn?)	☐ Ja
	☐ Nee (<i>Ga door naar onderdeel J</i>)
I2. Kwam het letsel door andere kinderen/een ander kind?	☐ Ja
	☐ Nee
I3. Kwam het letsel door een speeltoestel/speelgoed?	☐ Ja
	☐ Nee
I4. Kwam het letsel door het kind zelf?	☐ Ja
	☐ Nee
Toelichting bij de situatie en het letsel:	
I5. Zag de medewerker het ongeluk(je) gebeuren zelf?	☐ Ja
	☐ Nee
I6. Hoe reageerde(n) de medewerker(s)?	

J.ZONBESCHERMING

Alleen van toepassing als kinderen buiten in de zon spelen (dus niet als de zon niet schijnt).

J1. Spelen de kinderen buiten in de zon?	☐ Ja ☐ Nee (<i>Ga door naar onderdeel K</i>)	
J1a. Hoe laat spelen de kinderen in de zon?	Start __ : __ uur	Stop __ : __ uur
J2. Dragen de kinderen die in de zon spelen een petje of een zonnehoed?	☐ Ja ☐ Nee ☐ Deels	
J3. Worden kinderen ingesmeerd met een zonnebrandcrème?	☐ Ja ☐ Nee, de kinderen worden niet ingesmeerd	☐ met beschermingsfactor SPF 30 of hoger ☐ met een beschermingsfactor lager dan SPF 30
J4. Hoe laat worden kinderen ingesmeerd?	☐ Minder dan een half uur voor het buitenspelen ☐ Een half uur – 2 uur voor het buitenspelen ☐ Langer dan 2 uur voor het buitenspelen	
J5. Wordt het insmeren herhaald in de loop van de dag?	☐ Ja ☐ Nee	
J6. Is er zonwering of een natuurlijke schaduwvoorziening (zoals bomen) aanwezig op de buitenspeelplaats?	☐ Ja ☐ Gedeeltelijk ☐ Nee	
J7. Is er een ritueel rond insmeren? (bijv. een liedje of een spelletje)	☐ Ja ☐ Nee	
Ruimte voor opmerkingen		

K.MIDDELENGEBRUIK

K1. Wordt er gerookt op het terrein van de kinderopvang (bijv. door medewerkers of ouders)?	o Ja, evt. toelichting
	o Nee

(Alleen invullen bij BSO vanaf 4 jaar)

K2. Komt het onderwerp alcohol of roken bij gesprekken met kinderen naar boven? [NB: meerdere antwoorden mogelijk!]	☐ Nee
	☐ Ja, de medewerkers geven aandacht of voorlichting over roken/alcohol aan de kinderen
	☐ Ja, de medewerkers waarschuwen de kinderen voor roken en alcohol
	☐ Ja, de medewerkers reageren anders, namelijk:
Ruimte voor opmerkingen	

Appendix D: Aanvullende resultaten

Tabel 15 Aanbod van eten en drinken tijdens de tussendoormomenten, uitgesplitst naar soort opvang

	Aantal tussendoormomenten							
	KDV en peuteropvang (2-4 jr)				BSO (4-12 jr)			
	Interventie locaties (voor=13 na=12)		Controle locaties (voor=10 na=8)		Interventie locaties (voor=4 na=4)		Controle locaties (voor=6 na=6)	
	Voor (n=24)	Na (n=19)	Voor (n=19)	Na (n=16)	Voor (n=8)	Na (n=9)	Voor (n=11)	Na (n=8)
Eten								
Fruit	16 (67%)	12 (63%)	13 (68%)	10 (63%)	4 (50%)	5 (56%)	7 (64%)	5 (63%)
Groente	9 (38%)	4 (21%)	5 (26%)	7 (44%)	4 (50%)	4 (44%)	7 (64%)	5 (63%)
Volkoren cracker	3 (13%)	3 (16%)	1 (5%)	0	1 (13%)	2 (22%)	2 (18%)	2 (25%)
Zoete of zoute snack	14 (58%)	9 (47%)	8 (42%)	6 (38%)	3 (38%)	3 (33%)	6 (55%)	4 (50%)
Beleg binnen de Schijf van Vijf ^a	50 ± 50	33 ± 24	25 ± 25	0	50 ± 71	33 ± 48	41 ± 52	10 ± 14
Drinken								
Water	18 (75%)	15 (79%)	13 (68%)	13 (81%)	4 (50%)	6 (67%)	6 (55%)	7 (88%)
Halfvolle of magere melkproducten ^b zonder toevoegingen	1 (4%)	0	1 (5%)	1 (6%)	0	1 (11%)	0	0
(Vruchten)thee zonder suiker	7 (29%)	7 (37%)	6 (32%)	7 (44%)	1 (13%)	3 (33%)	4 (36%)	0
Gezoete dranken ^c	3 (13%)	3 (16%)	7 (37%)	3 (19%)	2 (25%)	0	1 (9%)	3 (38%)

^a Voor het onderscheid tussen binnen en buiten de Schijf van Vijf wordt gebruik gemaakt van de Richtlijnen Schijf van Vijf (Brink, 2020). Het percentage gezonde belegsoorten is berekend t.o.v. het aantal soorten beleg dat is aangeboden per tussendoormoment; ^b Halfvolle melk, karnemelk of magere yoghurt; ^c Inclusief gezoete melkproducten, sap en thee met suiker.

Tabel 16 Aanbod van (beweeg)activiteiten, uitgesplitst naar soort opvang

	Aantal (beweeg)momenten											
	KDV, hele dag (2-4 jr)				Peuteropvang, halve dag (2-4jr)				BSO (4-12 jr)			
	Interventielocaties (voor=11 na=10)		Controlelocaties (voor=10 na=8)		Interventielocaties (voor=2 na=2)		Controlelocaties (voor=0 na=0)		Interventielocaties (voor=4 na=4)		Controlelocaties (voor=6 na=6)	
	Voor (n=50)	Na (n=41)	Voor (n=45)	Na (n=32)	Voor (n=12)	Na (n=5)	Voor (n=0)	Na (n=0)	Voor (n=10)	Na (n=16)	Voor (n=24)	Na (n=14)
Aantal minuten per (beweeg)activiteit (min-max)	52 ± 46 (5-195)	50 ± 39 (10-166)	47 ± 32 (10-150)	47 ± 36 (5-172)	29 ± 19 (8-66)	37 ± 31 (7-86)	-	-	73 ± 61 (30-210)	37 ± 25 (7-87)	44 ± 28 (10-130)	42 ± 25 ^a (10-105)
Soort activiteit: vrij spel	36 (72%)	30 (73%)	33 (73%)	23 (72%)	7 (58%)	3 (60%)	-	-	10 (100%)	10 (63%)	20 (83%)	13 (93%)
Locatie: binnen	30 (60%)	29 (71%)	30 (67%)	20 (63%)	6 (50%)	3 (60%)	-	-	5 (50%)	11 (69%)	15 (56%)	10 (71%)
Medewerker speelt (fysiek) <u>actief</u> mee												
Nee	36 (72%)	27 (66%)	32 (71%)	21 (68%) ^b	12 (100%)	3 (60%)	-	-	6 (60%)	10 (63%)	17 (71%)	9 (69%)
Ja	4 (8%)	5 (12%)	4 (9%)	3 (10%) ^b	0	1 (20%)	-	-	2 (20%)	2 (13%)	1 (4%)	2 (15%)
Deels	10 (20%)	9 (22%)	9 (100%)	7 (23%) ^b	0	1 (20%)	-	-	2 (20%)	4 (25%)	6 (25%)	2 (15%)
Kinderen gebruiken (los) speelmateriaal	37 (74%)	33 (81%)	36 (80%)	29 (91%)	6 (50%)	5 (100%)	-	-	9 (90%)	11 (69%)	24 100%)	13 (93%)

^a Informatie over het aantal minuten ontbreekt voor één BSO locatie; ^b Informatie over het meespelen van een medewerker ontbreekt voor één kinderdagverblijf.

Tabel 17 Opvoedpraktijken met betrekking tot bewegen van medewerkers tijdens (beweeg)momenten, uitgesplitst naar soort opvang

	Aantal (beweeg)momenten							
	Kinderdagopvang & peuteropvang				Buitenschoolse opvang			
	Interventielocaties (voor=13 na=12)		Controlelocaties (voor=10 na=8)		Interventielocaties (voor=4 na=4)		Controlelocaties (voor=6 na=6)	
	Voor (n=62)	Na (n=46)	Voor (n=45)	Na (n=32)	Voor (n=10)	Na (n=16)	Voor (n=24)	Na (n=14)
De medewerkers...								
Geven tijdens het spelen complimenten over het beweeggedrag.	16 (%27) ^a	15 (32%)	16 (36%)	11 (34%)	2 (20%)	5 (31%)	8 (33%)	4 (29%)
Geven tijdens het spelen aanwijzingen om de fysieke activiteit te <u>bevorderen</u> .	14 (23%) ^b	5 (11%)	13 (29%)	5 (13%)	1 (10%)	0	6 (25%)	2 (14%)
Geven tijdens het spelen aanwijzingen om de fysieke activiteit te <u>verminderen</u> .	20 (33%) ^b	13 (28%)	9 (20%)	5 (16%)	3 (30%)	2 (13%)	6 (25%)	2 (14%)
Moedigt het kind aan om iets spannends uit te proberen.	3 (5%) ^b	1 (2%)	3 (7%)	3 (9%)	1 (10%)	0	2 (8%)	1 (7%)
Richt de ruimte op een andere manier in zodat er uitdagend gespeeld kan worden.	1 (2%) ^b	2 (4%)	2 (4%)	6 (19%)	1 (10%)	3 (19%)	1 (4%)	0
Gebruiken 'loose parts' bij het spelen.	8 (13%) ^b	3 (7%)	5 (11%)	8 (25%)	5 (50%)	0	4 (17%)	4 (29%)

^a Informatie over de opvoedpraktijken van medewerkers ontbreekt van 2 interventielocaties; ^b Informatie over de opvoedpraktijken van medewerkers ontbreekt van 1 interventielocatie.

Tabel 18 Opvoedpraktijken met betrekking tot bewegen van medewerkers tijdens (beweeg)momenten, uitgesplitst naar activiteiten binnen en buiten

	Aantal (beweeg)momenten							
	Binnen				Buiten			
	Interventie locaties (voor=17 na=16)		Controle locaties (voor=16 na=14)		Interventie locaties (voor=17 na=16)		Controle locaties (voor=16 na=14)	
	Voor (n=40)	Na (n=43)	Voor (n=45)	Na (n=30)	Voor (n=31)	Na (n=19)	Voor (n= 24)	Na (n=16)
De medewerkers...								
Geven tijdens het spelen complimenten over het beweeggedrag.	5 (13%) ^a	14 (33%)	10 (22%)	6 (20%)	13 (42%)	6 (32%)	14 (58%)	9 (56%)
Geven tijdens het spelen aanwijzingen om de fysieke activiteit te <u>bevorderen</u> .	3 (8%)	4 (9%)	6 (13%)	2 (7%)	12 (39%)	1 (5%)	13 (54%)	5 (31%)
Geven tijdens het spelen aanwijzingen om de fysieke activiteit te <u>verminderen</u> .	8 (20%)	3 (10%)	5 (11%)	10 (23%)	15 (48%)	5 (26%)	10 (42%)	4 (25%)
Moedigt het kind aan om iets spannends uit te proberen.	0	2 (7%)	2 (4%)	1 (2%)	4 (13%)	0	3 (13%)	2 (13%)
Richt de ruimte op een andere manier in zodat er uitdagend gespeeld kan worden.	1 (3%)	4 (13%)	3 (7%)	4 (9%)	1 (3%)	1 (5%)	0	2 (13%)
Gebruiken 'loose parts' bij het spelen.	2 (5%)	5 (17%)	2 (4%)	1 (2%)	11 (36%)	2 (11%)	7 (29%)	7 (44%)

^a Informatie over de opvoedpraktijken van medewerkers ontbreekt van 1 interventielocatie.

Tabel 19 Mogelijkheid om uitdagend te spelen gedurende de dag, uitgesplitst naar soort opvang

	KDV en peuteropvang (2-4 jr)				BSO (4-12 jr)			
	Interventielocaties		Controlelocaties		Interventielocaties		Controlelocaties	
	Voor (n=13)	Na (n=12)	Voor (n=10)	Na (n=8)	Voor (n=4)	Na (n=4)	Voor (n=6)	Na (n=6)
De kinderen spelen...								
Met snelheid	11 (85%)	11 (92%)	10 (100%)	6 (75%)	3 (75%)	4 (100%)	3 (50%)	2 (33%)
Met gevaarlijke voorwerpen	0	1 (8%)	0	0	0	0	1 (17%)	0
Uit het zicht ^a	5 (39%)	5 (42%)	2 (20%)	2 (25%)	1 (25%)	1 (25%)	2 (33%)	2 (33%)
Trek- en duwspelletjes	2 (15%)	1 (8%)	0	0	2 (50%)	2 (50%)	1 (17%)	2 (33%)
Op hoogte	11 (85%)	8 (67%)	8 (80%)	7 (88%)	4 (100%)	4 (100%)	3 (50%)	4 (67%)
Op/bij gevaarlijke plekken	0	0	0	0	0	0	0	0

^a Met inachtneming van de leeftijd van het kind.